

אפריל 2011, גיליון 7

בית הספר ע"ש פדרמן
למדיניות ציבורית וממשל

The Federmann School of
Public Policy and Government

מדיניות ציבורית

כתב עת לחידושי מדיניות בישראל

זכויות, חובות ומה שביניהן

4 האמריקניזציה
של שיח הזכויות
ד"ר גדי טאוב

6 הסכנה בשיח
החובות
רון גרליץ

8 סטודנטים, אברכים
ומדיניות ציבורית
אילה הנדן

המרכז להכשרת בכירים
מדיניות ציבורית
תכנית מנהלים

מזכיר מדיניות - משה מציאס

SCSS The Shasha Center for Strategic Studies
מרכז שאשא לחקר אסטרטגיות

תכנית המצטיינים
ללימודי מוסמך
Honors Master's Program
In Public Policy

תוכן עניינים

תנו לנו לשמוע אתכם

קראתם משהו שהרגיז אתכם?
למדתם משהו חדש ומעניין?
רוצים לשתף בנושאים שבהם אתם עוסקים?
לבקש כי נעסוק יותר בנושא אחד ופחות באחר?
שלחו אלינו הערות, תגובות, מאמרים, ניירות
מדיניות
וכל דבר שיכול לעניין את קהילת בית הספר
למדיניות ציבורית.

”מדיניות ציבורית –

כתב עת לחידושי מדיניות בישראל”

טלפון: 02-5881533 | פקס: 02-5880047

דוא”ל: public_policy@savion.huji.ac.il

אתר אינטרנט: www.public-policy.huji.ac.il

חברי המערכת

עורכת ראשית: אילה הנדין
ayala.hendin@mail.huji.ac.il
יועצת אקדמית: ד”ר מרגית כהן
מערכת: דרורה ברדיצ’ב,
אהרן גפן, אילה הנדין, רוני ליאור,
עופרה תורן-קומר
עריכה לשונית: יעל רינגולד
עיצוב גרפי: 2w-design.com

04 חובות, זכויות ומה שביניהן

האמריקניזציה של שיח הזכויות
הזכות לבחור מנהיגות מקומית
הסכנה בשיח החובות
על זכויות, זכויות יתר ומדיניות ציבורית
סטודנטים, אברכים ומדיניות ציבורית
על זכויות מיעוט ומבחני נאמנות

12 שיתוף פעולה בין בוגרים

עלו ברשת: שיחה בין בוגרי בית הספר שעובדים בג’וינט

14 חובות, זכויות ומה שביניהן

זכויות, חובות ומהגרים במדינת הרווחה
זכותו ואחריותו של אדם לגופו
דילמת שלושת ה-P’S
אוויר לנשימה

18 בוגרים בשטח

בוגרי תוכנית עתידים ותוכנית המצטיינים

20 דף זיכרון

אהוד (מנשה) מוליאן

21 בוגרים בשטח: משנים מדיניות ציבורית

ממחשבה ליוזמה: GOVJOB
הפרדיגמה החדשה ליחסי ישראל תפוצות
הצעה להכרזת המדרגות החקלאיות בהרי ירושלים
כנוף-מורשת עולמי

23 תוכניות חדשות בבית הספר

תוכנית העתודה הניהולית
תוכנית בכירים בשירות המדינה

24 מחקרים

27 לוח מודעות

פרופ' נעמי חזן¹

דבר האורחת

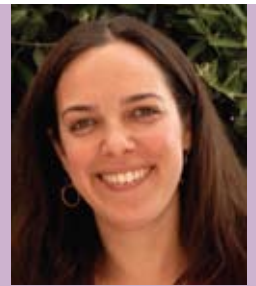
מרחב הזכויות במדינות דמוקרטיות במאה ה-21 מקיף מגוון רחב במיוחד של נושאים (החל מזכויות יסוד של האדם וזכויות אזרח בסיסיות, ועד לזכויות חברתיות של יחידים ושל קבוצות שונות). גישות מתקדמות לניתוח זכויות ולקידומן, אף שהן כורכות זכויות בחובות של החברה כלפי הפרט, אינן מתנות הכרה בזכויותיהם של אזרחים בודדים במילוי חובה ספציפית זו או אחרת. הנחת היסוד הייתה ונשארה שזכויות אדם אינן נתונות למשא ומתן, כמו גם שהמחויבות לשלטון החוק מובנת מאליה.

בעידן שבו העולם הדמוקרטי מכיר יותר ויותר בקשר ההדוק בין זכויות קולקטיביות לבין זכויות היחיד, דווקא בישראל נעשה ניסיון לפתח שיח זכויות הנשען על גישה אינדיבידואליסטית שאיננה מכירה בזכויות של הקולקטיב ובחובות החברה לקבוצות שבתוכה. זאת ועוד, אפילו זכויות האזרח הפכו (לפחות בחוגים מסוימים) לתלויות במילוי "חובות", דבר הפוגע קשות בעקרון השוויון בפני החוק העומד בבסיס האתוס הדמוקרטי. ואמנם, קשה להגים בסכנות הטמונות בהיגררות למקום שבו קבלת שלטון החוק נמדדת בסדרה של מבחני נאמנות או אזרחות ברמה האישית או הקבוצתית.

גל של הצעות חוק, ולאחרונה אף חוקים שעברו את כל שלוש הקריאות בכנסת, שוטף את המדינה בשנה האחרונה. חוקים אלה מפרים את האיזון העדין המגבה את שיח הזכויות החדש, ופוגמים באמנת השוויון של מדינת ישראל כלפי תושביה וקהילותיה. כל פגיעה בערכי היסוד של צדק, שוויון וערכות הדדיות, במיוחד בחקיקה, שוחקת על כן את המרקם הדמוקרטי במדינה וחותרת תחת אופייה הפלורליסטי.

דווקא בשעה בעייתית זאת יש מקום לברך על אוסף המאמרים המרשים המובא כאן, השם דגש על שקיפות וערכיות בטיפול במספר רב של תחומים תיאורטיים ואמפיריים השאובים מחיי היום-יום. ואכן, המאמר של פרופ' גדי טאוב מניח את הקרקע למורכבות הקיימת בשיח הזכויות ולהשלכותיו. מקרי הבוחן המוצגים על ידי הכותבים מבטאים היכרות מובחנת עם קשת הזכויות, הן ברמה האישית והן ברמה החברתית. המשך עבודה מחקרית ומעשית בתחומים אלה יכול רק לחזק את הדמוקרטיה ולעגנה במציאות בישראל, שלמרבה הצער, קמים עליה גופים בתוכה במאמץ לכלותה.

1 נעמי חזן היא פרופסור אמריטה למדע המדינה ולימודי אפריקה באוניברסיטה העברית ומכהנת היום כדיקן בית הספר לממשל וחברה במכללה האקדמית של תל-אביב-יפו. פרופ' חזן כיהנה 11 שנה בכנסת מטעם מפלגת מרצ וכיום היא נשיאת הקרן החדשה לישראל.

אילה הנדין

ayala.hendin@mail.huji.ac.il

דבר העורכת

היחס שבין זכויות לבין חובות הוא נושא שמעסיק מאז ומעולם אזרחים, קבוצות מיעוט, משפטנים וקובעי מדיניות. גם בישראל יחסים אלה עומדים בפני מבחן מתמיד, כאשר אל מול אלה המקדמים שיח של זכויות וזכאויות עומדים אחרים אשר בוחרים להדגיש שיח של חובות כתנאי להנאה מזכויות. הניסיונות המתמשכים במהלך השנה האחרונה לחוקק חוק נאמנות יחד עם ניסיונות הסיוע הממשלתי לאברכים והמחאה הציבורית הרחבה סביב השניים, הם רק שתי דוגמאות להתמודדויות של מקבלי ההחלטות ושל הציבור הישראלי עם שאלות היסוד באשר למקומן של הזכויות והחובות במדינה דמוקרטית ובאשר ליחס הראוי ביניהן.

הכתבות בגיליון זה, על אף הגדרת נושא מוביל טעון אידיאולוגית ופוליטית, מצליחות להאיר דווקא צדדים חברתיים, סביבתיים, מנהליים ואחרים באותם יחסים מורכבים שבין זכויות לבין חובות. כך, מערכת היחסים שבין האדם הפרטי, קבוצת המיעוט, המדינה והחוק עולה במרבית הכתבות תוך התמודדות עם כמה שאלות: מי נהנה מהזכות ועל מי מוטלת האחריות לספק את הזכות? האם הזכות מותנית בחובה או שהיא עומדת בפני עצמה? האם אנו כפרטים עקביים בתפיסתנו את היחס שבין זכויות לבין חובות או שעמדותינו מוטות בהתאם לקבוצת האוכלוסייה העומדת בלב הדיון? גיליון זה מציג פסיפס תשובות אישייות לשאלות הללו, שאנן בהכרח מציגות את עמדות בית הספר, חלקן במבט אישי ומקצועי המבוסס על דעות אישיות ועל ניסיון מקצועי של הכותבים במקומות עבודתם, וחלקן במבט מחקרי כפי שעולה מתהליכי ניתוח מדיניות ומתזות של בוגרי בית הספר.

לצד הכתבות העוסקות ביחס שבין זכויות לבין חובות, ממשיך גיליון זה לשקף את המתרחש בקהילת בית הספר. הדיון שהתקיים בנושא סטודנטים, אברכים ומדיניות ציבורית עלה אמנם בעקבות נושא הגיליון, אך היווה הזדמנות יוצאת דופן להפגיש בין חברי קהילת בית הספר אשר עוסקים בתחומים מקבילים, וליצור תשתית לשיתוף פעולה עתידי. ברוח זו, ניתנה במה מיוחדת לשיתופי פעולה מעניינים נוספים בין חברי קהילת בית הספר ובין תוכניות בית הספר. כך, המדור "עלו ברשת" עוסק הפעם בבוגרי בית הספר שעובדים בג'וינט, ודף המחזור הוקדש לבוגרי תוכנית עתידים למינהל ציבורי אשר המשיכו לתואר שני בתוכנית המצטיינים.

חג חירות שמח וקריאה מהנה!

ד"ר גדי טאוב,

בית הספר למדיניות ציבורית, האוניברסיטה העברית.
gaditaub@zahav.net.il

האמריקניזציה של שיח הזכויות

אלא אמפתיה ואחריות. מה שבין יהודים נקרא "ישראל ערבים זה לזה". בניגוד לסובלנות, שכשדוחפים אותה אל הקצה היא אינה אלא אדישות, יחס של אמפתיה ואחריות הוא פולשני. אם שומר אחי אנוכי, אז מעשיו של אחי הם לא רק עניינו, אלא גם ענייני. אין ספק שסולידריות, המהדקת את הקשרים בין יחידים, מפחיתה גם את עצמאותם זה מזה, כלומר את מה שהליברליזם קורא לו חירות. אבל בתמורה היא דורשת שלא נידרדר למה שהמרקסיסטים קראו לו "זכותם של העניים לגור מתחת לגשר". שכן, כאשר לוקחים את מושג החירות הליברלי אל הקצה, היא הופכת, במסווה של סובלנות, לפטור מעונשם של מי שגורלם אינו טוב כשלנו.

אין ספק שהלחץ הקולקטיבי של ימי היישוב וראשית המדינה היה מופרז, וכאשר זעקו הליברלים – הציונים הכלליים – "תנו לחיות בארץ הזאת", הם ביטאו תחושה ממשית. גם בתפיסת החירות של תנועת העבודה צריך להיות גבול לגיוס הפרטי לטובת הכללי. אבל ישראל של היום איבדה את עולם המושגים ההוא, ומה שמכונה אצלנו "שמאל" אינו יודע לנסח את האופק המוסרי אלא במונחים של חירות כחופש מן הכללי. אם ברצוננו לשקם חלק מן ההרס של הקיטוב הכלכלי והתפוררות רשת הביטחון, אולי טוב נעשה אם נתנער מעולם השיח הזה, המנגיד "זכויות" (דבר הנתפס כפרטי) מול "חובות" (דבר הנתפס כעול קולקטיבי), ונפנה מקום לשיח שבו יש גם זכויות בעלות ממד קולקטיבי חשוב. אז נוכל לחזור ולדבר בבהירות על זכויות סוציאליות, על זכויות עובדים ועל חובתו של הציבור כלפי הפרט. כי מה שהוא חובה לציבור כלפי הפרט, הוא חלק מן החירות של הפרט, כלומר חלק מיכולתו לחיות חיים שבהם הוא לפעמים פטור ממאבק ההישרדות כדי שיוכל ליהנות מן החירות.

משהו מוזר קרה לשיח הפוליטי בישראל: אימצנו את עולם הערכים האמריקני, ויחד אתו את המושגים הפוליטיים של האמריקנים. כך התחלנו להגיד "השמאל הליברלי", בלי לשים לב למוזרות הדבר הזה בהקשר הישראלי. פעם היה ברור ש"ליברלים" – תומכי השוק החופשי – הם הימין בישראל, הניגוד לכל מה שקראנו לו כאן "שמאל". כשהימין הליברלי דיבר על זכויות הפרט, הוא דיבר על פרטים משוחררים מעולו של לחץ קולקטיבי; כשהשמאל דיבר על זכויות הפרט, הוא התכוון לשירותים החברתיים שהפרט זכאי להם. העובדה שאנחנו אומרים היום "השמאל הליברלי" מעידה על שינוי עומק. היא יוצאת מתוך תפיסה של חירות שיסודה מינימליזציה של הקולקטיבי. החירות היא חופש מהתערבות בחייו של הפרט. בצד השני ישנן "חובות". השמאל החדש הזה מכיר בכך שהפרט גם מחויב לתרום לחברה, למשל בדמות מסים או שירות צבאי, אבל הדברים האלה הם רע הכרחי, הפרעה בלתי נמנעת בדרכה של החירות.

השמאל הסוציאליסטי והסוציאל-דמוקרטי מבית תנועת העבודה הציונית תפס אחרת את הקשר בין זכויות לבין חובות. החירות, כפי שהבינו אותה באגף הזה, אינה שחרור מן הקולקטיבי. היא מתקיימת מכוחו של הקולקטיבי ובאמצעותו. יש לדבר הזה שני פנים. האחד הוא שמה שנקרא כיום "חובות" הוא גם מקור תחושת המשמעות של אדם בחייו. השליחות בשירות הציבור או התרומה של הפרט לציבורי הן לא רק מטלה, הן גם מה שנותן לפרטים תחושה שמעשיהם הפרטיים מקבלים את עוצמתם ואת חשיבותם מן ההקשר החברתי. הקצין, הפוליטיקאי, איש השירות הציבורי אינם בהכרח "מקריבים" את עצמם או את הקריירה שלהם למען הכלל. הם זוכים להתרוממות רוח בהתעלותם מעבר לד' אמות החיים הפרטיים. הפן השני נתן תשתית תיאורטית לתחושות האלה: הציבורי הוא הזירה שבה מוכרעים הדברים הגדולים המכתיבים כה הרבה מחיינו. לכן אדם הוא באמת חופשי רק כשהוא לוקח חלק בעיצוב הפן הזה של חייו. ולכן החירות אינה חירות מן הספירה הציבורית; היא נטילת שותפות פעילה בזירה שבה נופלות ההכרעות הגדולות. אדם חופשי באמת רק כשהוא שותף לריבונות.

להבדלים בין שתי התפיסות משמעות רבה. שיח הזכויות החדש, זה שנפוץ ב"שמאל הליברלי", רואה באדם אטום מבודד, והוא מנסח את היחס לזולת, בהתאמה, במונחים של "סובלנות". זו התפיסה הליברלית הקלאסית, שראשיתה בג'ון לוק והמשכה בג'ון סטיוארט מיל, ובה היחס בין אנשים הוא אי הפרעה: אני רשאי לעשות ככל העולה על רוחי בתנאי שאינני מפריע לזולתי. הדבר שהתפיסה הזאת ממזערת הוא יחסים שאינם סובלנות

הזכות לבחור מנהיגות מקומית

אני סבור שיש אמת בטענה כי רשויות מקומיות רבות אינן מתפקדות כראוי. המשברים הפיננסיים הם דוגמה לכך. ניתן אף להניח כי חלק מהסיבות לתפקודן הכושל נובע מאיכות הניהול שלהן, אך ודאי תהיה זו הגזמה לתלות בניהול הכושל את מלוא האחריות לכישלון בכל המקרים. ישנן נסיבות אובייקטיביות שונות כגון שטח שיפוט, מצב סוציו-אקונומי של התושבים, מתחים פוליטיים מול שר הפנים או מפלגתו וכדומה. כל אלה עלולים לגרום למשבר בתפקוד המועצה והעומד בראשה. הבוחרים צריכים לשאת באחריות לתפקוד בלתי ראוי של הנבחרים, מאחר שהם אלה הנושאים בסמכות לבחור והם הנושאים במחיר כישלונם או הצלחתם. כשם שאין חוכמה, אין עצה ואין תבונה נגד ממשלה או כנסת שאינן מתפקדות כראוי אלא בבחירות חדשות, כך אין עצה נגד מנהיגי רשויות מקומיות אלא בבחירות חדשות.

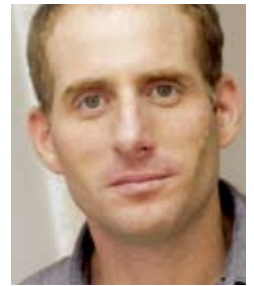
כלי מדיניות זה, המאפשר התערבות של הממשל המרכזי בממשל המקומי, מדגיש את המתח בין ניהול יעיל לניהול דמוקרטי. "הזכות לבחור ולהיבחר היא זכות יסוד חוקתית מוכרת במדינת ישראל. כזו היא הזכות בבחירות לשלטון המרכזי, וכזו היא הזכות בבחירות לשלטון המקומי" (בג"צ 7364/03 ג'בארה נ' שר הפנים פורז). הפקעת השלטון המקומי מנבחריו מנטרלת את האחריות הקיימות כלפי התושבים ומחליפה אותן באחריות כלפי הדרג הממונה. בהצעת חוק ההסדרים לשנת 2009 הוצע להאריך את פרק הזמן המינימלי לפעילות ועדות ממונות ברשויות המקומיות לשלוש שנים במקום שנתיים, לפי החלטת ממשלה מ-24 באוגוסט 2008. הממשלה הנוכחית אישרה מחדש סעיף זה בחוק ההסדרים ב-12 במאי 2009. הפקעה כה מחמירה של הדמוקרטיה מידי הציבור בניהול ענייניו המקומיים ראויה לדיון רחב ומעמיק יותר מדיון בה כהחלטה אחת מיני רבות במסגרת חוק ההסדרים. אך עד לדיון שכזה, נראה כי ברשויות שתושביהן מתקשים לקיים תקציב מאוזן או סובלים ממתחים פוליטיים חריגים, יגיע השלטון המרכזי ויפקיע את זכותם הדמוקרטית.

שערו בנפשכם שגורם על יוכל להחליט בהתאם לשיקול דעתו כי בשל אי שביעות רצונו מהתנהלות השלטון הוא מדיח את המנהיגות הנבחרת ומחליף אותה. האם דבר זה היה מתקבל על הדעת במדינה דמוקרטית? מעניין כי תופעה זו חוזרת ונשנית בשלטון המקומי, כך שטועים אנו בחשיבתנו שמדי חמש שנים בדינו האפשרות המוחלטת לבחור את מנהיגו המקומיים.

שלושה סעיפי חוק בפקודת העיריות (143, 143א' ו-206) מתירים לשר הפנים לפזר מועצה מקומית ולהדיח את העומד בראשה. סעיף 143 מתיר לשר הפנים למנות ועדה קרואה במקרים שבהם לעניות דעתו המועצה וראש העיר אינם ממלאים את תפקידם. כלי פיקוח זה מרחיב במידה ניכרת את סמכותו של שר הפנים, ומשאיר בידיו סנקציות שניתן להפעיל כנגד רשויות שניהולן לא תקין. "הזכות לבחור ולהיבחר, אינה זכות מוחלטת אלא זכות יחסית שיש לכבדה ולהעדיפה ככל שאין בכך כדי לפגוע בהתנהלות התקינה של הרשות." (פס"ד אלמקייס, בג"ץ 10769/05). אך מהו הממד להתנהלות תקינה? האם אין חשש לפגיעה מוגזמת בזכות הדמוקרטית של הציבור לבחור את מנהיגיו המקומיים? האם אין מדובר בהתערבות גסה מדי של השלטון המרכזי בשלטון המקומי?

ניתן לטעון כי הבחור יודע כאשר הוא הולך לקלפי שהנהגת הרשות הנבחרת אינה עצמאית, אלא כפופה לבחינתו ולשיקול דעתו של שר הפנים וכפופו. אך למען האמת, אזרח מן היישוב אינו יודע זאת, ולא נעשה דבר כדי ליידע אותו בחוק. יתרה מזאת, ניתן אף לטעון כי במקרים מסוימים, כאשר המחוקק מאפשר לאזרח לבחור את מנהיגי הרשות המקומית במקום מגוריו הוא למעשה מעורר בו אשליה שווא, שכן אין הוא מתחייב לכבד את בחירת התושבים. יהיה זה מדויק יותר לקרוא לרשויות המקומיות "מינהל מקומי" או "נציג הממשלה". השלטון המקומי כפוף לממשלה בתחומים רבים, ועצמאותו חלקית בלבד (ראו בהרחבה דהן ובן בסט, 2009; דרי, 1994).

1 דולב חוקר בעבודת התזה שלו את השפעתן של ועדות ממונות על איכות השירותים העירוניים.

רון גרליץ,

בוגר תוכנית המנהלים; מנכ"ל שותף של עמותת סיכוי – העמותה לקידום שוויון אזרחי.
ron@sikkuy.org.il

סיכוי سیکوي Sikkuy

הסכנה בשיח החובות

חובות. אסור לטעות. חלק ממובילי המאבק לשוויון בחובות כתנאי לשוויון זכויות הם אלה שמכירים היטב את החברה הערבית ואת התנגדותה האפקטיבית למהלך של שירות לאומי. עבורם קידום שיח החובות אינו אלה דרך לקבע את האפליה כלפי האזרחים הערבים ולתת לה תוקף חוקי.

עמותת סיכוי היא ארגון חברה אזרחית משותף לאזרחים הערבים והיהודים. מטרתנו היא קידום שוויון מלא בין ערבים ליהודים בישראל. ממשלת ישראל אחראית על חלוקת המשאבים לכלל האזרחים ומבצעת חלוקה זו בפועל. לכן, המפתח לקידום שוויון בין יהודים לערבים מצוי בשינוי המדיניות הממשלתית, ועמותת סיכוי פועלת מול הממשלה לשינוי מדיניות. אנו משתמשים בכלים ובמושגים של מדיניות ציבורית (אשר רבים מהם רכשתי במהלך לימודי בבית הספר) כדי לזהות את החסמים שמונעים מדיניות שוויונית ולפעול להסרתם. בשנה האחרונה פיתחנו מודל לזיהוי ולמיפוי חסמים מונעי שוויון ולגיבוש המלצות מדיניות אפקטיביות – "מחסמים לסיכויים".

אציין כי אני מתנגד ליצירה של מסגרת ממשלתית להתנדבות אזרחית שבה יוכלו גם צעירים ערבים להתנדב במסגרת שנת התנדבות. למהלך כזה – רק אם יתבצע בשותפות מלאה עם ההנהגה הערבית – יכולות להיות השלכות חיוביות מרחיקות לכת על החברה הערבית ועל מערכת היחסים בין ערבים ליהודים בישראל. לדעתי האישית, הן הממשלה והן ההנהגה הערבית עושות טעות חמורה באי חתירתן להסכמה על מסגרת התנדבותית זו¹.

בשל השבר החמור בין המדינה לבין האזרחים הערבים, אנו עוד רחוקים מגיבוש הסכמה כזו. בכל מקרה, גם אם תתגבש הסכמה כזו, יהיה מדובר על אפשרות התנדבותית ולא על חובה. אי השוויון בישראל בין ערבים לבין יהודים אינו רק פסול מבחינה ערכית, אלא גם מהווה איום אמיתי על קיומן של המדינה והחברה בישראל. לכן האינטרס העליון של כל יושבי הארץ הזו, יהודים וערבים כאחד, הוא להצביע באומץ על הסכנה של שיח החובות ולדחוק אותו לטובת שיח זכויות אשר בלבו מאבק לקידום שוויון זכויות בין כל האזרחים.

הנחת היסוד של מאמר זה היא שלמדינה דמוקרטית יש חובה לדאוג לזכויות אזרחיה, ושחובה זו היא היסוד המכונן החשוב ביותר של ההתארגנות שנקראת מדינה. מבין כל הזכויות, הזכות לשוויון בין האזרחים היא אחת החשובות ביותר. קודמות לה רק זכויות האדם הבסיסיות ביותר. במדינה שבה קיימות קבוצות רוב וקבוצות מיעוט ושה קבוצת המיעוט סובלת מאפליה בחלוקת משאבי המדינה, אתגר ראשון במעלה של השלטון – בהקשר של חובות וזכויות – הוא לעשות ככל יכולתו כדי לשנות את חלוקת המשאבים ולקדם את הזכות של המיעוט, כפרטים וכקבוצה, לשוויון.

אזרחי ישראל הערבים/פלסטינים מהווים כחמישית מאזרחי המדינה, וסובלים מאז הקמת המדינה מאפליה ממושכת ורב-מערכתית בכל תחומי החיים והמדיניות. אפליה זו באה לידי ביטוי גם בהקצאה לא שוויונית של משאבי המדינה (קרי, תשומות המדיניות) וגם במצב של האזרחים הערבים בתחומים רבים (תפוקות המדיניות). כך, למשל, תקציבי הרווחה, החינוך, הפיתוח וכו' מופנים באופן לא שוויוני לאזרחים הערבים, אשר מקבלים חלק קטן בהרבה משיעורם באוכלוסייה או משיעורם באוכלוסיית הנזקקים לאותו תקציב. לכן מתווספת אפליה חמורה ומתמשכת בהקצאת קרקעות ציבוריות ואפליה בקבלת ערבים לעבודה בשירות המדינה. בתחומים רבים קיימת אפליה של עשרות ואף מאות אחוזים בהקצאה לאזרחים הערבים, והתוצאה היא פער גדול בתשומות המדיניות, קרי פער בין האזרחים הערבים לבין האזרחים היהודים בתוחלת חיים, בהישגים לימודיים וכדומה.

”קידום שיח החובות

אינו אלא דרך לקבע

את האפליה כלפי

האזרחים הערבים ולתת

לה תוקף חוקי”

על רקע הפערים הגדולים והאפליה הממושכת הזו כלפי הערבים, מתעצם כעת בזירה הציבורית שיח החובות. חלק מרכזי בשיח הזה עוסק באזרחים הערבים ובדרישה לשירות לאומי כשירות חובה וכתנאי לקבלת זכויות שוות. שיח זה הוא בעייתי מבחינה ערכית, שכן הוא חותר תחת חובת המדינה לדאוג לזכויות של אזרחיה. שיח זה גם מסוכן ביותר מבחינה חברתית, כיוון שהוא מבקש להתנות את אבן היסוד של כל חברה דמוקרטית – הזכויות בכלל והזכות לשוויון בפרט. אחרי 62 שנים של אפליה מתמשכת מגיעים כעת אברירי שוויון החובות ומבקשים להתנות את הזכויות של הערבים במילוי

1 "מחסמים לסיכויים, מיפוי חסמים והמלצות מדיניות בדרך לשוויון בין ערבים ויהודים בישראל", עמותת סיכוי 2010, www.sikkuy.org.il/docs/sikkuy_mediniut_2010.pdf

2 ראוי גם לציין כי אף היום, ולמרות ההתנגדות של ההנהגה הערבית, ישנם צעירים ערבים המעוניינים להתנדב במסגרת השירות הלאומי, אך אין די מכסות עבורם. כך שאפילו בתחום זה ישנה אפליה לרעה של הערבים.

אהוד עוזיאל,

סטודנט בתוכנית המצטיינים, רכז קמפיינים, האגודה לזכויות האזרח.
ehuduziel@yahoo.com

האגודה לזכויות האזרח בישראל
جمعية حقوق المواطن في اسرائيل
The Association for Civil Rights in Israel

על זכויות, זכויות יתר ומדיניות ציבורית

משרד הפנים עד היום, ופוגעת קשות בזכויות העובדים ובחופש העיסוק של העובדים הזרים ברישיון. קל למעסיקים להתרגל לזכות יתר זו של החזקת היתר העבודה וחיי העובדים בידיהם; וקל לראות כיצד המעסיקים ומשרד הפנים משתמשים בפחד מהיום שבו מהגרי העבודה יהיו עובדים שווים בשוק העבודה הישראלי.

עלינו להציב את שאלת זכויות היתר אל מול המדיניות בשלל התחומים, ולבחון היכן המדיניות הציבורית מתמודדת עם זכויות היתר, והיכן היא משמרת את המובן מאליו. האם אשפוז סיעודי יהיה נחלתם של מעטים או שירות ציבורי לכלל? האם הטבות מס יישוביות יינתנו לפי קריטריונים כלכליים, חברתיים וגיאוגרפיים, או דווקא לבעלי האמצעים וההשפעה? האם נמשיך לפתח שתי מערכות חוק נפרדות לחלוטין לפי שייכות לאומית ודתית כאשר ביהודה ושומרון על הפלסטינים חל החוק הצבאי הנוקשה והלא דמוקרטי, ואילו הישראלים החיים באותה הטריטוריה, תחת השלטון הצבאי, נהנים כמעט מכל החקיקה הישראלית ומהשתתפות בדמוקרטיה הישראלית מתוקף אימוץ החוק הישראלי על ידי הריבון הצבאי, או מהחלת החוק עליהם על ידי הכנסת ורשויות נוספות?

עקרון השוויון בפני החוק, הקובע כי באותו המסטר ובאותה הטריטוריה צריך לחול אותו חוק על כל בני האדם, הוא מיסודות הדמוקרטיה של ימינו. עקרון שוויון הזכויות, הקובע כי בני האדם הנם שווים וכי עלינו לשאוף לסל מינימלי של זכויות אדם לכול, הוא המדד המוביל לבחינת איכותה של הדמוקרטיה. עקרונות אלו הם המפרידים בין המציאות הפסולה של זכויות יתר או "דמוקרטיה לחזקים" לבין דמוקרטיה מהותית ואמיתית. בקדמנו מדיניות ציבורית יש לשקול גם את השפעת המדיניות על זכויות היתר הקיימות בתחום המדיניות. כאשר מנסים לצמצם פערים בזכויות יש להתמודד עם החששות הלגיטימיים והממשיים של המחזיקים בזכויות יתר, ולא להתעלם מהם. חשוב לקדם את ההכרה בחשיבות שוויון הזכויות ואת רווחת הכלל הצומחת מכך. חשוב גם להבטיח הדרגתיות ומינימום פגיעה במעבר לשוויון זכויות, אך יש להתמודד עם שאלת זכויות היתר, ולא לקבלן כמובנות מאליהן.

זכויות האדם שאנו נהנים מהן הופכות מהר למובנות מאליהן: למי שנולד בדמוקרטיה קשה לדמיין חיים תחת משטר טוטליטארי; ומי שחי עם מים זורמים, מזדעזע לגלות כפרים שעדיין לא מחוברים לברז. מי שבאמתחתו חופש ביטוי מלא, נחרד נוכח חסימת האינטרנט במצרים או בתוניסיה.

אך כך גם עם זכויות יתר: כאשר אני נהנה מזכויות שאין לאנשים שחיים סביבי ובאותה מדינה, מציאות שכזו נהיית במהרה מובנת מאליה. בשנת 1911 לבעל החווה הלבן באלבאמה היה ברור שהשחור הוא עבד; ישנם אנשים רבים המאמינים כי לגברים ונשים יש תפקידים מוגדרים ומובחנים בחברה, מי בחוץ ומי בבית. זהו המובן מאליו בשבילם.

אבל, אל מול המובן מאליו לאדם הפרטי הגורם שיקבע יותר מכל את זכויותינו הוא קביעת המדינה והמדיניות: 100 שנים מאוחר יותר ייתכן שצאצאי החוואי הלבן עדיין גזענים, אך החוק האמריקני כיום מוקיע כל סוג של עבדות או אפליה; בימינו יש רבים שעדיין מחזיקים בעמדות שוביניסטיות, אך החוק מכיר לא רק בשוויון הזכויות, אלא גם בצורך בהעדפה מתקנת, כדי למחוק את האפליה, ולצמצם את זכויות היתר לגברים שהצטברו עם השנים.

כאשר המדינה מתקנת את האפליה בהחלט ייתכן כי מי שמאבד את זכויות היתר שלו יראה בכך פגיעה בזכויות האדם שלו, ככל אדם שנפגע. לעתים קרובות גם השוואת זכויות בלי לפגוע בקיים יכולה להיתפס כפגיעה על ידי מחזיקי זכויות היתר – מהחשש להיפוך הגלגל, ל"משחק סכום אפס" שבו הם מפסידים בהכרח, או מתוך אמונה שהמצב הקיים מוצדק וראוי.

בדוח "אי שוויון בבריאות והתמודדות עמו" מפרסם משרד הבריאות כי במחוזות חיפה, מרכז ותל-אביב ישנם 2.9 רופאים לכל 1,000 נפש, ואילו במחוזות דרום, צפון וירושלים ישנם 1.4-1.7 רופאים בלבד.¹ נניח שמשרד הבריאות יתמרץ רופאים לעבור לפריפריה – האם לא יתלוננו באזורי המרכז על הירידה באיכות השירות הניתן להם?

כאשר פעילי ימין לאומנים רצו לצעוד באום-אל-פחם או בסילואן היה צריך להגן על זכותם לחופש הביטוי, שכמעט נמנעה על ידי המשטרה. החשש כי תהיינה אותן זכויות ביטוי לקבוצות שאינן בקונצנזוס, מביא פעמים רבות ליצירת זכות יתר רק למי שאינו במחלוקת. בשנתיים האחרונות פעילות לשוויון נשים, פעילים לשוויון בנטל, פעילי זכויות אדם ופעילים פוליטיים מימין ומשמאל היו צריכים להיאבק במשטרה כדי להבטיח את חופש הביטוי שלהם.²

בשנת 2006 פסק בג"ץ כי יש להפסיק לאלתר את נוהל כבילת העובדים הזרים למעסיקהם.³ פסיקה זו אינה מיושמת על ידי

1 דוח משרד הבריאות, http://www.health.gov.il/download/pages/briut_sofi.pdf

2 דוח חופש הביטוי, מדד הדמוקרטיה, פרויקט הדמוקרטיה – האגודה לזכויות האזרח –

<http://www.acri.org.il/pdf/democracyfreedom-of-expression.doc>

3 בג"ץ 4542/02 עמותת קו לעובד נ. ממשלת ישראל
<http://elyon2.court.gov.il/files/02/420/045/O28/02045420.O28.htm> acri.org.il/pdf/democracy-freedom-of-expression.doc

אילה הנדין,

בוגרת תוכנית המצטיינים; עוזרת הוראה ועורכת כתב העת בבית הספר ע"ש פדרמן למדיניות ציבורית וממשל.
ayala.hendin@mail.huji.ac.il

סטודנטים, אברכים ומדיניות ציבורית

שאוכלוסייה זו זקוקה להבטחת הכנסה וראויה לסיוע ממשלתי בכל מדד שהוא. אך מעבר לשם, גם המסגרת של "חוק הבטחת הכנסה" עוררה אי הסכמה: "מדובר בהחלטת ממשלה ולא בחוק. וכאן אחד ממוקדי הבעיה – ברור לכול שמדובר במדיניות שבטווח הארוך לא תיושם", הסביר עמיחי.

וכך, כבר בתחילת הדיון, עלה שיח המדיניות השונה של השותפים לשיחה ושל שחקני המדיניות. "ברמה המעשית, דווקא מנקודת המבט של הנגשת השכלה גבוהה לחרדים, שילובם בתעסוקה וכו', הנפת הדגל בחוק הבטחת הכנסה הייתה שגויה", אמר אריאל והוסיף: "גם בציבור החרדי ישנה הבנה שהמבנה החברתי יכול וצריך לעבור שינויים. הציבור החרדי מוכן לשינויים, אך לא מוכן לפגוע בעקרון לימוד התורה כערך. ישנה הסכמה בקרב החרדים שאוכלוסיית האברכים זקוקה לסיוע. המאבק שידר לחרדים שישנו ניסיון לפגוע בלימוד תורה כערך". אך המחאה לא באה כנגד ערך לימוד התורה: "המחאה שייכת לשיח סוציאלי של זכויות חברתיות, זכויות נשים וכו'", אמר עמיחי, ואיציק הוסיף: "קבלת לימוד תורה כערך אינה מצדיקה פגיעה בערך השוויון".

וגלעד סיכם: "עלה הצורך בהשתלבות של כל קבוצה בשיח השולט בקבוצה האחרת על מנת שיתאפשר שינוי". ואם בשינוי ובשיח עסקינו, הוסיף אריאל: "חרדים כשמים כן הם, חוששים מהחשיפה החוצה, מפגיעה בעקרונות ובאורחות החיים שלהם. מדיניות מוצלחת היא כזו שמצליחה להתאים את עצמה למאפיינים של האוכלוסייה מבלי להיאבק במאפיינים אלה". כדוגמאות להצלחות בהתאמת המדיניות לאוכלוסייה מנה אריאל את הצבא, את משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה ואת המועצה להשכלה גבוהה, אשר נמצאת היום בתהליכי שילוב חרדים במערכת, וכפי שאיציק הזכיר: "התאחדות הסטודנטים בישראל היא זו שדחפה להגדלת המלגות לסטודנטים חרדים וערבים בדיונים על הרפורמה בשנה שעברה".

על סדר היום וחלון ההזדמנויות

מפתיחה במחלוקת התגלגל הדיון להסכמה – לדעת כל יושבי השולחן אין ספק שמחאת הסטודנטים העלתה סוגיה חשובה לסדר היום הציבורי. גלעד אמר שיצא מעודד: "הפגנות סטודנטים

כמדי שנה, החלה גם שנת הלימודים תשע"א בקולות מחאה ובמאבקי סטודנטים. לשם שינוי, שכר הלימוד ו/או תנאי ההעסקה באוניברסיטאות לא היו הנושא הנדון, אלא דווקא לימודיהם של אברכים והצעת החוק לתמיכה כספית של המדינה באלה ש"תורתם אמונתם" ולהם שלושה ילדים לפחות. מובילים במאבק ושותפים לו אשר שייכים בחלקם לקהילת בית הספר, היו עסוקים בתחילת שנת הלימודים בהבנת עקרון השוויון הלכה למעשה, בזכות המחאה ובניסיון להשפיע על סדר היום הציבורי.

חודשים מספר לאחר מכן התכנסנו, כמה מחברי קהילת בית הספר, לדון באירועים ולנסות להבין את התמונה המורכבת יותר, כל אחד בהתאם ל"מקום ישיבתו" על המפה הערכית, התעסוקתית והאקדמית. שוחחנו על זכויות וחובות תוך התייחסות למקרה הבוחן של האברכים, וניסינו להבין את הערך המוסף שבהתרחשות דיון זה בין כותלי בית הספר למדיניות ציבורית.

סביב השולחן ישבו **עמיחי גרין**, סטודנט במחזור ח' של תוכנית המצטיינים, אשר משמש כראש אגף המחקר של התאחדות הסטודנטים בישראל ואשר ניהל את עבודת ההכנה של ההתאחדות למאבק; עו"ד **אריאל דרעי**, סטודנט במחזור ז' של תוכנית המנהלים, אשר מנהל את המכללה החרדית בירושלים ועוסק בין השאר בהנגשת השכלה גבוהה לחרדים, ביצירת מסגרות מותאמות לחרדים, בשילוב חרדים בתעסוקה וכדומה; ד"ר **דב מימון**, מרצה בבית הספר, אשר מלמד את הקורס "הובלת שינוי בקרב מיעוט שמרני" – מקרה בוחן: החברה החרדית והחברה הערבית" ועמית בכיר במכון תכנון מדיניות עם יהודי, שם הוא עוסק באסטרטגיות כלפי האסלאם וביהדות אירופה; **גלעד מלאך**, דוקטורנט בבית הספר, אשר כותב את עבודת הדוקטורט שלו על אסטרטגיות מדיניות כלפי חרדים ומציע במחקרו את המושג הסדריות חדשה כהסבר לצמיחה של מסלולים חדשים לחרדים בצבא, בשירות לאומי, בהשכלה ובתעסוקה. נוסף על כך, מבצע גלעד הערכות של תוכניות מסוג זה במסגרת תוכנית תבת – תנופה בתעסוקה; ואיציק **שמולי**, סטודנט במחזור ח' של תוכנית המצטיינים ויו"ר התאחדות הסטודנטים בישראל, אשר היה מעורב בשנה שעברה בדיונים על עידוד שילוב סטודנטים חרדים וערבים במערכת ההשכלה הגבוהה במסגרת רפורמה כוללת במערכת, ואשר היה ממובילי המאבק הנוכחי נגד הצעת החוק האמורה.

חוק האברכים או חוק הבטחת הכנסה?

כבר בתחילת השיחה התגלה מוקד מתח בין המשתתפים, כאשר סובבי השולחן הציגו את עצמם והתייחסו בקצרה ל"חוק האברכים". האם נכון להגדיר את "חוק האברכים" כנושא הדיון? אריאל טען שלא, והסביר ששם זה הוא ניסיון לכפות שיח אנטי-חרדי. "חוק הבטחת הכנסה" הוא השם הרשמי של החוק, וכשמו כן הוא, מרמז על החשיבות החברתית-כלכלית של החוק ומטה את השיח מביקורת על אוכלוסיית האברכים להכרה בכך

מגוון דעות ולקיים שיח מורכב". ועם זאת, אמר איציק: "בית הספר לא תמיד מספיק רגיש לאנשים שכבר פעילים בתחום של מדיניות ציבורית. הוא נותן כלים תיאורטיים להתמודד עם סוגיות, אך לא נותן את הדעת לאילוצים שנוצרים בעקבות מעורבות גוברת של סטודנטים בעת הלימודים בעשייה הציבורית". על השטח כפי שהוא שנשקף מבית הספר סיפר עמיחי: "הופענו בפני ועדת גבאי, ובתהליך היה מעניין לגלות כי החלק המרכזי בדיון לא קיבל ביטוי בדוח. האילוצים והמציאות הפוליטית הובילו לדוח עקר ומוזמן מראש' עבור השחקנים הפוליטיים, בניגוד לרוח ההמלצות בדיון הוועדה עצמה".

גלעד הוסיף ואמר שכדוקטורנט, הוא חווה כפל כובעים בין העשייה המחקרית לבין העשייה הציבורית: "חשבתי שכמו שבסדנאות ניתוח המדיניות לומדים להציע הצעות, כך אוכל להציע כיווני פעולה אפשריים בהמשך למחקר. אך כפי שהובהר לי לאורך הדרך, במסגרת הדוקטורט יש לחקור תופעה ולבחון אותה ולא להציע הצעות. אינני מעוניין להסיר מעליי את כובע העשייה וגם לא את כובע המחקר, ולכן אני נדרש בכל סיטואציה לשים לב איזה כובע עליי לחבוש הפעם".

דב אמר: "חשוב שתוכנית הלימודים בבית הספר תכלול תכנים באשר לעיצוב ולניתוח מדיניות ביחס לקבוצות מיעוט. בית הספר יכול לשמש כפלטפורמה לרעיונות ולפרויקטים בתחום, והייתי שמח כמובן לראות דוקטורנטים חרדים בתחום המדיניות הציבורית", והוסיף: "מבחינתי, הדיון הזה הוא רק ההתחלה, ואני חושב שיש קואליציות שניתן לבנות שלא עולות במקומות אחרים. הרעיונות שעלו בדיון הזה חידשו לי בחלקם את ההבנה מי מרוויח מהמהלכים השונים".

אריאל הציג משאב נוסף שקיים בבית הספר: "בציבור החרדי חסר המבנה המדעי והמחקרי כפי שהוא קיים בבית הספר. פוליטיקאים, אנשי ציבור ורבנים שרוצים לקבל הכרעה עושים זאת על סמך בסיס נתונים מאוד רעוע. אני חלק מקבוצה שפועלת להקמת מכון מחקר חרדי שינסה להוביל תהליכים בתוך המגזר החרדי מנקודת מבט מקצועית דומה לזו הקיימת בבית הספר. בית הספר מסייע להסתכל במבט רחב ומקצועי יותר על התהליכים".

"מקום העמידה תלוי במקום הישיבה", אמר גראם אליסון בהתייחסותו לקבלת החלטות. ישיבתם של סטודנטים ואברכים לשעבר, של חוקרים ושל מובילי מדיניות בחדר אחד הסבירה ללא ספק את מקומות העמידה השונים, אך כפי שאמרו השותפים, שבה והזכירה את הערך שבניתוח רב-ממדי, בהיכרות עם אנשים שונים על מפת השחקנים ובפלטפורמה שקהילת בית הספר יכולה להוות לדיונים תיאורטיים, לעשייה ולמעבר בין השניים.

ומאבקהם הם ביטוי להימצאות סוגיית שילוב החרדים על סדר היום וביטוי ליכולת השפעת הציבור על תהליך קבלת ההחלטות", והוסיף שיצא מעודד גם מההחלטה עצמה: "נוצר איזון בין מצב האברכים עכשיו לבין מגמות השילוב העתידיות". דב הצטרף: "מאוד חשוב לנו לשלב את החרדים ואת הערבים על מנת להוביל התקדמות כלכלית משמעותית. עם החוק או בלעדיו, הציבור החרדי צועד אל עבר השתלבות חברתית, כלכלית ופוליטית. מדובר במיעוט מתגבר מבחינת האתוס של המדינה. ברור שיהיו מאבקים בדרך, אך ברור גם שאין אנו הולכים אל עבר עימות ברמה של מלחמת אזרחים".

מעבר לתפקיד המאבק בהעלאת הנושא לסדר היום, הזכיר דב שבמבט על המאבק כמקרה בוחן של מדיניות ציבורית, עולה הצלחת הסטודנטים בזיהוי הצעת החוק כמשאב ובשימוש בו לשם פתיחת חלון הזדמנויות. איציק הסכים והתייחס להזדמנות להעלאת סוגיות רבות אחרות אשר מעסיקות את הצעירים בישראל: "היה זה חלון הזדמנויות לבטא את התסכול המתמשך ממצב הדיור, התחבורה וכו', אשר מקשים על חיי הצעירים", והזכיר: "העלייה לסדר היום קרתה ערב ההצבעה על התקציב, כאשר ניסו להעביר את החוק בהצעה טרומית. בדרך-לא-דרך ניסו להעביר מחטף בצורה שבעיניי איננה ראויה. המאבק לא תם – התאחדות הסטודנטים תגיש בג"ץ ובמרכזו שתי טענות: ראשית, חוק יסודות התקציב קובע שהסדר מסוג זה חייב להיות מעוגן בחקיקה ולא כך. שנית, אפליה – אפליה נגד סטודנטים, נשים קונסרבטיביות, רפורמים וערבים, שאינם נהנים מאותן הטבות במסגרות הלימוד שלהם".

על מנופים לשינוי: דגים או חכה?

הצעת החוק והמאבק סביבה מהווים גם מקרה בוחן שבאמצעותו ניתן לנסות ולהעריך את היעילות של כלי מדיניות שונים בהשגת יעדי המדיניות. עלה המתח שבין "מתן דגים לבין מתן חכה" ובין מדיניות המשמרת תלות לבין מדיניות המייצרת מנוף לשינוי. עמיחי ביקש להבהיר: "המדיניות הקיימת מהווה תמריץ שלילי לתעסוקה של אברכים ונשותיהם; מדיניות המעודדת אי השתלבות בתעסוקה", ואריאל חלק: "אדם רציונלי לא יוותר על עבודה בשכר של 1,200 שקל בחודש. מדובר במיעוט מבין האברכים אשר שייכים לשכבה סוציו-אקונומית נמוכה ביותר". "כשמדברים על תמריצים שליליים צריך לזכור", אמר גלעד, "שנשות האברכים טרם השתלבו בתעסוקה. לא מדובר בנשים שהשתלבו אך יצאו ממעגל תעסוקה". ודווקא דב, שהיה אברך בעברו, ביקש להדגיש: "בהחלט מדובר בתמריץ שלילי. אם קצבת האברכים הייתה קיימת ב-1994, הייתי כיום עדיין בכולל", ואיציק מסביר: "קצבת ה-1,200 ש"ח היא רק אחת בסל ההנחות וההטבות שמקבל אברך מהמדינה. אם יבקש לעבוד, יצטרך בפועל לוותר על הרבה יותר".

מהשטח חזרה אל בית הספר למדיניות ציבורית

בניסיון להשיב את הדיון מהמדיניות בשטח למתרחש בין כותלי בית הספר למדיניות ציבורית, עברנו לשיחה קצרה על הערך המוסף שבקיום דיון זה בקרב חברי קהילת בית הספר. איציק פתח וביטא את הערך המוסף לצד האתגרים שהשייכות לבית הספר יוצרת: "ערך מוסף מרכזי הוא היכולת להתמודד עם כל סוגיה במבט רב-ממדי. עד לפני שנתיים כל דיון בהשכלה גבוהה נסב מצדם של הסטודנטים סביב שכר הלימוד והטעונונים היו אידיאולוגיים. הלימוד בבית הספר מאפשר לקחת צעד אחורה ולבחון כל סוגיה בעזרת כלים נוספים: המשמעות החברתיות, הכלכליות וכו'. זה מאפשר לשבת בחדר המו"מ מול אנשים בעלי

אילנה פינשאו,

בוגרת תוכנית המצטיינים, רכזת פיתוח משאבים בקרן אברהם.

i.pinshaw@yahoo.com.au

על זכויות מיעוט ומבחני נאמנות: ריאיון עם מוחמד דראושה, מנכ"ל שותף של יזמות קרן אברהם

שהיא רוצה לחייב אותו בזה. המדינה בוחרת לתת פטור לאזרחים הערבים הן מתוקף סמכותה, והן מכיוון שפטור זה נתפס כזכות קולקטיבית של המיעוט הערבי בישראל. אומרים, למעשה, שיש לנו זכות לא לשרת בצבא. אחת מהזכויות הקולקטיביות שלנו כחיים בתוך קבוצת הלאום היהודית, אשר אנו לא חלק ממנה, היא שאנחנו לא משרתים בצבא. אם המדינה תהיה מדינת האזרחים הישראלים כולם, יהודים וערבים, יהיה מקום לטעון שחלה על האזרחים הערבים חובה אזרחית, אבל המדינה לא מגדירה את עצמה כמועדון אזרחי, אלא בעיקר כמועדון לאומי.

כיצד השיח על חובות וזכויות משפיע על מרקם היחסים בין יהודים לבין ערבים?

אני חושב ששיח החובות משפיע לרעה על יחסי יהודים-ערבים, כי זה מוציא מההקשר את הנקודות המרכזיות. הדיון מתחיל בזנב במקום להתחיל בראש. צריך לדון במעמד של האזרחים הערבים בכלל, ולהגיע בסוף לנושא של זכויות וחובות. אבל ראשית – לתת לגיטימציה ברורה לנושא של אזרחות ערבית ולמהות של אזרחות ערבית.

איך אתה רואה את המחויבות – לא חובות אלא מחויבות – של הציבור הערבי למדינה כאזרחים?

ראשית, אני חושב שיש מחויבות לכבוד לחוק, גם אם הוא לפעמים לא צודק. חוק צריך לכבד כל עוד הוא חוק. קיימת הזכות

הצעת התיקון לחוק האזרחות (חוק הנאמנות) שהונחה לאחרונה על שולחן הכנסת, עוררה דיון ציבורי לגבי מקומן של זכויות וחובות בקביעת אזרחות במדינה דמוקרטית. הצעת חוק זו וחוקים דומים נוספים שהוגשו בתקופה האחרונה, מתנים זכאות לזכויות אזרחיות במילוי חובות כלפי המדינה. זוהי נקודת מוצא שנויה במחלוקת בכל שיח על אזרחות ודמוקרטיה, אך בישראל יש למחלוקת זו רובד נוסף: האם במדינה שמגדירה את עצמה כמדינה יהודית, יש להטיל את אותן חובות על המיעוט הערבי, שאינו נחשב חלק מ"הלאום היהודי"? במדינה דמוקרטית, האם נכון להכפיף את זכויות האזרח לחובות, דוגמת הצהרת נאמנות, גיוס לצבא ו/או לשירות הלאומי, או לחלופין, האם יש להעניק זכויות ומשאבים שווים במנותק ממילוי חובות כלשהן כלפי המדינה?

עם השאלות הללו פניתי למוחמד דראושה, מנכ"ל שותף של עמותת יזמות קרן אברהם, שבה אני עובדת. דראושה עובד בעמותות הפועלות לקידום שילוב ושוויון בין יהודים לבין ערבים אזרחי ישראל למעלה מעשור. הוא הציג את נושא קידום השוויון בכמה מוסדות בין-לאומיים, כגון הקונגרס האמריקני, הפרלמנט האירופי, NATO defence college ובכנס הנשיא בישראל. הוא זכה ב-Peacemaker award וב-Peace and Security Award of the World Association of NGOs, והיה מעורב בדיון על בניית חוקה בהסכמה בישראל, יחד עם פרופ' מנחם בן ששון, יו"ר לשעבר של ועדת חוקה, חוק ומשפט בכנסת, ואחרים. עתיד מרקם היחסים בין יהודים וערבים אזרחי ישראל והשפעתם של חוקי הנאמנות על יחסים אלה, נמצאים כיום בלב עשייתו בעמותת יזמות קרן אברהם.

במסגרת דיוני חוקה בהסכמה, כיצד התייחסתם לנושא של זכויות וחובות של אזרחי ישראל הערבים?

לא הגענו לדיון של זכויות וחובות מפני שהדיון נקטע בשלב של הגדרת המדינה. ברגע שאין הסכמה על הגדרת המדינה, אז סוגיית הזכויות והחובות הופכת לסוגיה משנית. העמדה הכללית של החברה הערבית היא שזכויות וחובות הם שני נושאים נפרדים. לטענתנו, במדינה דמוקרטית זכויות הפרט הן דבר מובן מאליהן שלא קשור בחובות הפרט, שכן על החובות חלה אכיפה וענישה. אדם שלא ממלא אחר חובותיו החוקיות, הוא אדם אשר ניתן להענישו.

למשל, שירות צבאי. שירות זה אינו קיים כחובה גורפת, אלא כחובה למי שהוא חל עליו כחובה, חובה למי שהמדינה אומרת לו

מוחמד דראושה,
מנכ"ל שותף
של עמותת יזמות
קרן אברהם

”
**חובותיו של הציבור הערבי לבוא ולהגיד שבגלל שאנחנו לא יכולים לשרת שירות צבאי,
 אנחנו באים ומציעים ומקבלים על עצמנו את הזכות – לא רק חובה אלא גם זכות – לעשות
 שירות אזרחי-קהילתי בתוך היישובים שלנו וגם בתוך היישובים היהודיים**”

שירות אזרחי-קהילתי בתוך היישובים שלנו וגם בתוך היישובים היהודיים.

האם אתה חושב שיש הבדל בשאלה הזאת בין ערבים כמיעוט לילד לבין מיעוטים אחרים שהם מיעוטים מהגרים?

כן. למיעוט יליד יש את הזכות לשמור על ייחודיות תרבותית ולאומית וגיאוגרפית גם כן. מיעוט מהגר, אין לו את החיבור הגיאוגרפי. יש לו זכות לשימור ייחודיות תרבותית, אבל לדעתי, הנושא היותר מהותי פה זה הנושא של החיבור הגיאוגרפי. מיעוט יליד הוא מחובר גיאוגרפית, כך שמרחב המחיה שלו ראוי לסוג של הגנה. זה לא מובן מאליו בקבוצות מהגרים. קבוצת מהגרים בטיבה מחויבת להתאים את עצמה למקום שאליו עברה, בעוד שקבוצה ילידית שייכת למקום ולא עברה לשום מקום.

לפעול לשינויו כחלק מהזכות הכוללת למחאה. קיימים, כמובן, גבולות למחאה. לפעמים מחאה גולשת לפסים שהם לא נוחים לקבוצת הרוב, אבל עדיין נמצאת בגבולות המחאה הלגיטימית. צריך לכבד את החוק ולקבל את החלטות הרוב, ולמחות נגד החלטות הרוב בשימוש בכלים שהם במסגרת החוק.

זכותו של המיעוט לבוא עם הצעות חלופיות למדיניות הקיימת. חלופות, למשל, לשירות לאומי. אני כן חושב שחבר במועדון אזרחי חייב להגיד לא רק מה לא, אלא גם מה כן. אני חושב שנכון לחברה הערבית היום להגיד שאנחנו לא נשרת שירות צבאי, אבל חובותיו של הציבור הערבי לבוא ולהגיד שבגלל שאנחנו לא יכולים לשרת שירות צבאי, אנחנו באים ומציעים ומקבלים על עצמנו את הזכות – לא רק חובה אלא גם זכות – לעשות

ארגון לתת – סיוע הומניטרי ישראלי נוסד ב-1996 במטרה לסייע לאוכלוסיות במצוקה בארץ ובעולם על בסיס אוניברסלי ושוויוני על ידי הנעת החברה האזרחית בישראל למעורבות ולתרומה חברתית.

”אני בשבילך”, תוכנית שבה אני משמשת כרכזת של כל אזור השרון, היא תוכנית חינוכית ארוכת טווח, הפועלת משנת 2002 להטמעת ערכי התנדבות, מעורבות וזימות חברתית בקרב בני נוער. במסגרת התוכנית אנו חושפים את החניכים למוקדי התנדבות שונים בסביבתם (כדוגמת בתי אבות ובתי חולים). בשיא פעילותם הם מבצעים פרויקט יוזמה חברתית למען הקהילה – אמנם בחניכתנו, אך תוך שימת דגש על כך כי הרעיון, התכנון והביצוע מוטלים על הקבוצה.

התוכנית מועברת על ידי מדריכים מתנדבים של ארגון לתת, ופועלת בבתי ספר, מתנ”סים, מרכזי קליטה, כפרי נוער ומוסדות לנוער בסיכון. בתוכנית משתתפות 90 קבוצות נוער מכל הארץ. 50% מהקבוצות הן של נוער מוחלש.

בתוכנית אנו שמים דגש על יצירת חוויית הצלחה בהקמת מיזם חברתי-קהילתי, שבאמצעותה יזכו בני הנוער לחוות בצורה בלתי-אמצעית את הכוח ואת הפוטנציאל הטמון בכל אחד מהם ואת יכולתם ליזום שינוי.

אנו מאמינים כי חוויית הצלחה היא כלי לחיזוק הביטחון העצמי, להשרשת אמון ביכולותיהם האישיות של הצעירים ולפיתוח מוטיבציה בקרב המשתתפים להפוך לאזרחים מעורים ויצרניים, נותנים ולא נתמכים. ההתנדבות מוצגת לבני הנוער כזכות, והיא על בסיס וולונטרי בלבד.

תוכנית ”אני בשבילך”

נעה שמשוני,

סטודנטית בתוכנית המצטיינים; רכזת אזור השרון של תוכנית החינוך ”אני בשבילך”, ארגון לתת.
noashim@gmail.com

לפרטים על ארגון לתת ועל תוכנית ”אני בשבילך”:
www.latet.org.il

יוני אלמוג,

בוגר תוכנית המצטיינים; עוזר מחקר במאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל.

yonialmog@gmail.com

עלו ברשת

שיחה בין בוגרי בית הספר שעובדים בג'וינט

הוא ארגון פילנתרופי יהודי-אמריקני המנוהל בשותפות עם הממשלה, מאפשרת לו ליהנות הן מחלק מהיתרונות של המגזר הציבורי והן מהיתרונות של המגזר השלישי. יש לכך יתרון נוסף עבור חלק מקהלי היעד, שכן לעתים מגיע ישיר עם הממשלה יוצר מתח, ודווקא גוף ביניים מסייע ומאפשר לגשר על כך.

"הג'וינט עוסק בנושאים רבים הנמצאים בהסכמה רחבה בחברה הישראלית בהיותם ראויים לשיפור, כמו נוער בסיכון, זקנה ועוד. העיסוק בסוגיות אשר נמצאות בלב השיח הציבורי ולא בשוליו הוא אחד ממאפייני הג'וינט אשר מאפשר לו להיות בעל השפעה משמעותית, ואשר מזכיר משרד מהמגזר הציבורי יותר מאשר ארגון מגזר שלישי", אומרת אילה.

לגבי התרומה של בית הספר, אילה מוסיפה, "הלימודים והעבודה בבית הספר חידדו לי את ההבנה שאימוץ שיח ודרכי פעולה אשר מתכתבים עם השיח הציבורי המקובל יותר יסייעו לקדם באופן אפקטיבי יותר יוזמות מדיניות שאינן בהכרח שייכות לזרם המרכזי. קורסים דוגמת כלכלה ציבורית ומשפט ציבורי מסייעים להתמצא באבני הבניין של השיח הציבורי המקובל כיום, והסדנאות לניתוח מדיניות מלמדות כיצד למסגר את תהליך ניתוח המדיניות בתוך סדר היום הקיים ובתוך השיח הציבורי המקובל".

"הגמישות שבעשייה המאפיינת את הג'וינט, הן בייזום והן באמידה של פרויקטים חברתיים, לצד פעולה רחבה עם תמיכה מוסדית משמעותית, הן הערך המוסף של הג'וינט בעשייה החברתית", מסכם יוסי. "גמישות זו נותנת פתח גם ליזמי מדיניות, כמו בוגרי בית הספר, להוציא לפועל חלק מהרעיונות ומהיוזמות שלהם. בעוד שבמגזר הציבורי הבירוקרטיה רבה

בגבעת רם, מטרים ספורים ממשרד ראש הממשלה, שוכן מטה הג'וינט. קרוב כל כך ללב המגזר הציבורי בישראל, אך לא ממש חלק ממנו. אולי דווקא הקו הדק המפריד בין המגזר הציבורי לבין המגזר השלישי ומאפשר לחוות משהו משניהם, הוא שמשך אליו לא מעט מבוגרי בית הספר למדיניות ציבורית.

זהו לא המתח היחיד הבא לידי ביטוי בעבודה בג'וינט. היבט חשוב נוסף הוא המתח בין המחקר לבין המעשה, שגם הוא, ככל הנראה, מהווה גורם משיכה עבור חלק מבוגרי בית הספר. לג'וינט כמה כובעים בפעילותו למען החברה בישראל. הכובע הראשון הוא ביצועי – המכון לתכנון ולפיתוח של תוכניות חברתיות עבור כמה אוכלוסיות קצה דוגמת ילדים ונוער בסיכון, בעלי מוגבלויות וכדומה. הכובע השני הוא מחקרי. במאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל נעשה מחקר יישומי ענף בתחום המדיניות החברתית בישראל. כובע שלישי של הג'וינט הוא פיתוח המנהיגות הציבורית בישראל באמצעות הכשרה של בכירים במגזר הציבורי, במגזר השלישי וברשויות המקומיות. לכובע זה אחריות אלא.

כדי לדון במתחים אלה ובתרומה של בית הספר להתמודדות עמם, נפגשנו, ארבעה מבוגרי בית הספר העובדים בג'וינט: מאלכא, נדב לחמן לזר, עוזר למנכ"לית ומנהל פיתוח ידע; ממאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, יוסי אברהם, עוזר מחקר במרכז לחקר מוגבלויות; אילה הנדן, עוזרת מחקר במרכז סמוקלר לחקר מדיניות הבריאות ועוזרת הוראה בבית הספר למדיניות ציבורית ויוני אלמוג, עוזר מחקר למנהל המכון.

האם אנחנו מגלמים את דמותו של "הבוגר המוצלח" של בית הספר, עולה שאלה לחלל האוויר. בית הספר הרי נועד לפיתוח ולשיפור של המגזר הציבורי, והג'וינט אינו בדיוק מגזר ציבורי. "המטרה היא אכן להשפיע על המגזר הציבורי ואף להשתלב בו בעתיד, וזה בלב העשייה שלי כעת", אומר נדב. "באלכא, בניגוד לחלקים אחרים של הג'וינט, אוכלוסיית היעד היא המגזר הציבורי עצמו, ולכן חלק מרכזי מהעשייה הוא שיפור ופיתוח המגזר הציבורי, בדומה למטרות בית הספר".

לעומת זאת, טוען נדב, "בחלקים הביצועיים של הג'וינט אנו למעשה כלי ביצועי של המגזר הציבורי, אשר נהנה מיכולת ביצוע ומתמיכה ממשלתית, אך גם מגמישות ומיכולת תמרון רבה יותר, המאפיינת את המגזר השלישי. העובדה שג'וינט ישראל

בכלל ובבית הספר בפרט, משמשים אותי בלמידה של כל נושא שבו אני עוסקת, ואינם מוגבלים לתחום יחיד כמו בריאות או חינוך.

"להבנתי, מכון ברוקדייל נמצא בדיוק במוקד המתח שבין התיאוריה לבין המעשה", אומר יוני. "אנו עוסקים במחקר בסטנדרטים מחקריים גבוהים, אך גם מלווים באופן רציף והדוק באנשי המעשה. נקודת מבט ייחודית זו מאפשרת לנו לעמוד על הפערים בין התיאוריה הטהורה לבין המציאות של אלה הפועלים בשטח".

"למעשה, עיסוק מרכזי שלי בעבודה הוא התערבות מבוססת ראיות (Evidence-Based Practice). מגמה זו של שימוש בראיות מדעיות לצורך תכנון התערבות התפתחה בהקשר של מדיניות בריאות. כיום מקובל לבחור את הטיפול הקליני בחולים תוך שימוש בראיות מדעיות לגבי מידת התועלת והיעילות של הטיפולים השונים. באופן מפתיע, תובנה זו מקובלת פחות בתחומים אחרים, כמו עבודה סוציאלית וחינוך, שבהם לא נעשה שימוש במקרים רבים במיטב הראיות המדעיות לצורך תכנון הטיפול. הרחבת השימוש בגישה זו של התערבות מבוססת ראיות היא המהות של החיבור בין התיאוריה לבין המעשה".

"אנו מעורבים בעשייה חשובה בהקשר זה", מציין יוסי. "מיזם התוצאות של משרד הרווחה והשירותים החברתיים שבו שותף מכון ברוקדייל, עוסק במדידת התוצאות של תוכניות שונות של המשרד ובניתוח מחקרי שלהן. זהו מחקר מתמשך של תוצאות העשייה בשטח, ותיקון ושיפור מתמשך של התוכניות בעקבות מסקנות אלה".

כעת, כשהדיון הסתיים, התפתה המחשבה להבנה עד כמה השפה והתובנות שלמדנו בבית הספר משמשות אותנו בעבודתנו היומיומית. הבנו גם עד כמה שפה משותפת זו מהווה בסיס לדיון משותף על האתגרים וההתמודדויות שלנו בעתיד, כקבוצת בוגרי בית הספר למדיניות ציבורית העובדים בג'וינט.

והפתיחות לרעיונות חדשניים פחותה, ארגון גמיש שייעודו חדשנות חברתית הוא גוף המתאים יותר כנקודת פתיחה ליוזמות אלה".

"בניגוד לממשלה, החושבת לרוב במונחי מדיניות רחבה, בג'וינט מפתחים ברוב המקרים פילוסופיה מצומצמת יחסית, מתוך הבנה שבחלק מהמקרים לא תהיה הצלחה, אך בחלק מהמקרים הפילוסופיה יצליח ויאומץ על ידי המגזר הציבורי", מוסיף נדב. "זוהי גישה מעט שונה לגיבוש מדיניות מזו של בית הספר, ולפיה השוואת החלופות תוביל בדרך כלל להמלצה על המדיניות הראויה ביותר ליישום. בג'וינט אמנם יש תהליך חשיבה וניתוח, אך גם הבנה שיש להתנסות ולפעול בערוצי מדיניות שונים בנפח קטן, ולאמץ כמדיניות את האפקטים שהצליחו באופן הטוב ביותר בשטח".

דברים אלה של נדב מובילים ישירות למתח השני שרצינו להעלות בשיחה, המתח בין עולם המחקר לבין עולם המעשה.

האם התיאוריה שנלמדה בבית הספר ובאקדמיה בכלל מחוברת לעולם העשייה של המשתתפים כיום, נשאלת השאלה.

"לרוב התוכן האקדמי מתחבר לי כרקע לעבודה ולא באופן ישיר. הכוונה היא לצורת החשיבה והניתוח, שמושפעת מהלימודים בבית הספר", אומר נדב. "אך קורסים פחות תיאורטיים, כמו אתגרי הניהול של מוסד ציבורי, מתקשרים לי באופן מאוד ברור לעבודה. למעשה, מכיוון שאני כרגע עוד בעיצומם של הלימודים, הרבה פעמים אני מביא אתי תובנות מתוך העבודה ללימודים, וזה מעשיר לי גם את ההבנה של הנושאים התיאורטיים".

"קיים מתח בין התיאוריה לבין המעשה", טוענת אילה, "ובמקרה של ברוקדייל זהו מתח בין מחקר אקדמי לבין מחקר יישומי". עם זאת, מוסיפה אילה, "הכלים והמתודולוגיה האינטרדיסציפלינארית שמעניק בית הספר ילכו אתי לכל תחום ולכל מקום שאבחר לעסוק בו. כיום אני מתמקדת בעבודתי בג'וינט במדיניות בריאות, וזאת למרות שהלימודים האקדמיים שלי לא התמקדו בכך. הכלים שקיבלתי באוניברסיטה

מרה שפטל גץ,

בוגרת תוכנית המצטיינים; מחנכת ורכזת תוכניות, עמיתית דורות'.
MGSheftel@yahoo.com

זכויות, חובות ומהגרים במדינת הרווחה

במדינות רווחה קשרי הגומלין בין זכויות לבין חובות ניצבים בלב היחסים שבין המדינה לבין אזרחיה. בשנים האחרונות, בעקבות העלייה במספר המהגרים המגיעים למדינות הרווחה המערביות, נוסף ממד המהגרים ליחסים אלה. הקשר שבין חובות האזרחים לבין זכאותם לקצבאות ולשירותי רווחה מוסד כבר בתהליכי ההתפתחות הקלאסיים של מדינת הרווחה. לעומת זאת, זכאותם של תושבים שאינם אזרחים לקצבאות ולשירותים איננה ברורה מאליה. מעבר לכך, המדיניות המקובלת ביחס לזכאותם של מהגרים לשירותי רווחה ולקצבאות היא מגוונת ונבדלת גם במדינות בעלות משטר רווחה דומה ובעלות דמיון באופי קשריהן ההיסטוריים עם מהגרים. מבט על נגישות של מהגרים לשירותי בריאות בארה"ב, בקנדה ובישראל מסייע להדגים את הסיבות לשונות במדיניות ובתוצאותיה בהקשר של זכאות מהגרים לשירותי רווחה ולקצבאות.

ההשוואה בין ארה"ב, קנדה וישראל נובעת מהיות שלוש מדינות רווחה ליברליות (Esping-Andersen, 1999; Gal, 2004) בעלות הבנה דומה של היחס שבין זכויות לחובות בהקשר של האזרחים. נוסף על כך, שלוש המדינות מוגדרות כאומות של מתיישבים (settler nations), שבהן הגירה היא אירוע נשנה ורצוי (Joppke, 1999) אשר זוכה לעידוד לאורך השנים שעברו מעת הקמת המדינה. בכל אחת מהמדינות תמהיל האזרחים מתבסס במידה רבה על מהגרים. עם זאת, על אף הדמיון בין המדינות במדדים אלה, קיימת ביניהן שונות רבה בכל הנוגע לנגישותם של מהגרים לביטוח בריאות. נגישות זו מושפעת הן ממדיניות ההגירה והן ממדיניות הבריאות בכל אחת מהמדינות שאליהן מתבצעת ההגירה.

מדיניות הגירה

נגישות לביטוח בריאות תלויה בראש ובראשונה בהצלחת הפרטים להגר אל המדינה האמורה. על כן, מדיניות ההגירה היא בעלת ההשפעה הראשונית על הנגישות לביטוח בריאות ממלכתי. בארה"ב, בקנדה ובישראל ישנה השפעה רבה לרעיונות (ideas) על מדיניות ההגירה. כך, בארה"ב ובקנדה שיח המדיניות נסב בעיקר סביב היות המהגרים איום על כוח העבודה המקומי. רעיון זה, או פרדיגמה קוגניטיבית זו, אשר מזהה מהגרים בראש ובראשונה עם הפוטנציאל הכלכלי שלהם, מכוונת במידה רבה את החלטות המדיניות של שתי המדינות בתחום ההגירה. במדינות אלו קיים מסלול להגירת פרטים בעלי הכשרה מקצועית במקצועות נדרשים. ישראל, לעומתן, מוגדרת גם היא כאומת מתיישבים, אך בכל זאת שונה מהן מאוד לאור השפעת רעיון אחר, הוא האידיאולוגיה הציונית, על המדיניות. במקרה של מדיניות ההגירה האידיאולוגיה זו מתבטאת בזכאות

האוטומטית לאזרחות הניתנת לכל אדם שמוגדר כיהודי ולבני משפחתו, במקביל להדרה מכוונת של מהגרים שאינם יהודים. כך, למעשה, בארה"ב ובקנדה ההגבלות על ההגירה מאפשרות כניסה בלעדית למהגרים בעלי תועלות כלכליות עבור המדינה, בעוד שבישראל קיימות פתיחות ונדיבות חריגות כלפי מהגרים יהודים, לצד הדרה של כל מהגר פוטנציאלי אחר.

מדיניות בריאות

עם ההצלחה של מהגרים פוטנציאליים לעמוד בדרישות להגירה חוקית, מדיניות הבריאות ממלאת תפקיד מרכזי בקביעת הזכאות לביטוח בריאות ממלכתי. כאן המבנה המוסדי והתפתחותיותו ההיסטוריות משחקים תפקיד משמעותי בקביעת מדיניות ביטוחי הבריאות. בכל שלוש המדינות הנבחנו מוסדות הבריאות הקיימים ותקדימי הביטוח שיצרו משפיעים באופן ישיר על מדיניות הבריאות הנוכחית. באף אחת מהמדינות לא הושלמה בהצלחה רפורמה כוללת במערכת הבריאות. במקום זאת, כתוצאה מתלות במסלול (path dependency), שינויים קטנים ומצטברים במוסדות הקיימים השפיעו על אופן עיצוב מנגנון ביטוח הבריאות. בקנדה ובישראל התוצאה היא ביטוח בריאות ממלכתי אוניברסלי, בעוד שבארה"ב הביטוח מבוסס על מערכת ההעסקה, והמדינה מספקת ביטוח בריאות לאוכלוסיות פגיעות מסוימות. על כן, הנגישות של מהגרים לביטוח בריאות תלויה בסוג המנגנון הקיים במדינתם.

כך, תוצאות המדיניות במונחי נגישות של מהגרים לשירותי בריאות שונות מאוד בארה"ב, בקנדה ובישראל. זאת בניגוד לדמיון של שלוש המדינות בהיות כולן אומות של מתיישבים ומדינות רווחה ליברליות. נראה, אם כך, כי במקרה זה דווקא הרעיונות והמורשת ההיסטורית המוסדית הם המסבירים את השונות בקשרי הגומלין שבין חובות לבין זכויות.

1 המאמר מבוסס על עבודת התזה של מרה:

The Strength of Institutions and Ideas: Immigrant Access to Public Health Insurance

אנה מישל,

סטודנטית בתוכנית המצטיינים, מחזור ט' | עובדת כמנהלת פרויקטים, תוכנית קרן וקסנר ישראל; יועצת בהתנדבות במרכז הייעוץ של עמותת ש.ל.ה.¹ (שירות ייעוץ להיריון ומניעה) וחברת הוועד המנהל בעמותת. anna.michel@mail.huji.ac.il

זכותו ואחריותו של אדם לגופו – חוסר תכנון בתחום החינוך המיני בישראל

כמה ארגוני מגזר שלישי פועלים להגברת הבריאות המינית של האוכלוסייה: איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית, האגודה הישראלית לתכנון המשפחה, החברה הישראלית לאמצעי מניעה ובריאות מינית, עמותת ש.ל.ה. ורבים נוספים. עם זאת, אין גוף מרכזי ציבורי אשר עוסק בתכנון משפחה ובחינוך להתנהגות מינית בריאה ואחראית.

ההשלכות של הזנחת התחום רבות: התפשטות מחלות מין שבחלקן הן בעלות השלכות בלתי הפיכות על הבריאות והפוריות; שיעור גובר ועולה של פגיעות מיניות; מספר גבוה של הריונות לא מתוכננים ובעקבותיהם הפסקות היריון רבות אשר עלולות לפגוע בבריאות הפיזית והנפשית ובפוריות; ואף התרחבות מעגל העוני מחוסר ידע ומודעות לתחום תכנון משפחה, כמשתמע מדוח העוני האלטרנטיבי של ארגון לתת.⁵

עמותת ש.ל.ה, שבה אני מתנדבת, פועלת בשני מישורים: ייעוץ וחינוך. במישור הייעוץ מופעל מרכז הפתוח לכל בן אדם ובת אדם והמעניק ייעוץ בסוגיות של התנהגות מינית והריונות לא מתוכננים. במישור החינוך מפעילה העמותה סדנאות בנושאי התנהגות מינית, ובכללם שימוש באמצעי מניעה, שיקולים לקיום יחסי מין, השאלה מהו קשר בריא ועוד. בסדנאות, אשר מתקיימות בירושלים, משתתפים קרוב ל-3,000 בני נוער. עבודת העמותה, אשר היא הגוף היחיד הפועל בתחום זה בעיר, חשובה וחיונית. עם זאת, פעילותה היא טיפה בים בעיר שבה קרוב ל-40% מכלל האוכלוסייה הם ילדים.

אז מי אחראי לנושא? האם ההורים, אשר מופקדים על חינוך ילדיהם? האם המדינה, אשר אמורה לדאוג לבריאות האוכלוסייה? או שמא האחריות נופלת בלעדית על כל אחד ואחת מאתנו, האחראים להתנהגותנו?

השאלות הן ערכיות, מוסריות, כלכליות ואף פוליטיות, אך עד שלא יקום גוף ממשלתי מרכזי, קיים או חדש, לטיפול בנושא, נמשיך כולנו לסבול מתופעות הלוואי של הזנחתו. ובינתיים כל שנותר לנו הוא להיות אחראים לעצמנו.

לאורך ההיסטוריה זכות האדם לגופו מהווה נושא טעון. בישראל של שנות האלפיים קיים חוק האוסר על פגיעה מינית בגבר ובאישה וחוק המסדיר את האפשרות להפסקת היריון. השיח הציבורי, המתקיים במסגרת הדיון הפילי, מתמקד בזכות האישה על גופה אל מול זכותם של עוברים לחיים, ובזכות של כל בני האדם לחיים ללא הטרדות ופגיעות מיניות. עיקר העיסוק של החברה הכללית, של התקשורת ושל קובעי המדיניות בזכות זו הוא על ידי טיפול בפועל במקרי קצה, עם מעט מאוד פעילות של מניעה או חינוך. ברמת המדיניות נעדרת כמעט לחלוטין התייחסות ברורה לחינוך להתנהגות מינית בריאה ואחראית כמו גם לתכנון משפחה.

למרות המגבלות החוקיות, על פי נתוני משרד הבריאות, נכון לשנת 2007 בוצעו בישראל 19,478 הפסקות היריון על פי חוק, וקרוב ל-15% מתוכן בוצעו על ידי נערות בגיל 12-19. נתוני משרד הבריאות אף מראים כי ישנו מספר דומה של הפסקות היריון שלא מתבצעות על פי חוק. בכל שנה מגיעות למרכזי הסיוע לנפגעי ולנפגעות תקיפה מינית בין 35 אלף ל-40 אלף פניות, מתוכן כ-7,500 עד 8,500 פניות חדשות.² מעיון בדוח "חינוך למניעת מחלות מין בקרב בני נוער בישראל" (ממ"מ, 11.2010) מתגלה מצב עגום ביותר, שבו בין השנים 2000 ו-2009 התרחשו יותר מ-2,500 מקרים של הידבקות במחלות מין בקרב בני 15-19, אשר דווחו למשרד הבריאות. לדברי פרופ' מיכאל דן, מנהל היחידה למחלות זיהומיות במרכז הרפואי וולפסון, שיעור מחלות המין בקרב בני נוער עד גיל 20, ביחס לשכבות גיל אחרות, הוא הגבוה ביותר, ונשים לוקות במחלות הללו יותר מאשר גברים.³

על פי הדוח, פעילות מערכת החינוך בתחום זה מתמקדת בשני מישורים: האחד, קיום סדרת הדרכה בת 12 מפגשים בנושאי חינוך מיני ליועצים חינוכיים בכל מערכת החינוך, שעליה מופקדות 7 מדריכות במשרה חלקית, והשני, החלת תוכנית החובה "כישורי חיים"⁴, שמועברת בפועל בכ-60%-70% מבתי הספר הממלכתיים. יש לציין כי מדובר בפעילות מצומצמת מאוד לאור העובדה שקיום יחסי מין מתחיל לרוב בקרב בני 14-15, ולעתים אף מוקדם יותר.

בסוף שנת 2001 התקיים דיון בתת-הוועדה לענייני מעמד האישה בכנסת, שבו הוצע להטיל פיקוח על מחירי אמצעי המניעה בישראל ואף למנעם באופן חלקי. מבדיקה בקרב חברות התרופות ובתי המרקחת, נמצא כי עלויות אמצעי מניעה הן בין מאות לאלפי שקלים בשנה, כתלות באמצעי הנבחר. עלות זו גבוהה בעשרות ואף במאות אחוזים ממחירי אמצעי מניעה במדינות המערב. אף שעלויות מימון הפסקות ההיריון על ידי המדינה גבוה לאין שיעור ממימון אמצעי מניעה, לא נעשים צעדים לעבר מימון זה.

1 www.shilo4u.org.il
2 נתוני המרכז לשנים 2003 עד 2009.
3 אתר ב. (09/07/2006), "קנו קונדומים, הרבה קונדומים – מדוע מחלות מין נפוצות יותר בקרב בני נוער, ומה הדרכים להימנע מהן", עיתון "הארץ".
4 תוכנית כישורי חיים מופעלת על ידי ש"פ בבתי ספר תיכוניים, ומתבססת על רשימת נושאים מומלצים על ידי משרד החינוך. ההחלטה בדבר הנושאים שילמדו בפועל נתונה להחלטת בית הספר. מרבית בתי הספר בוחרים שלא לעסוק בתחום של התנהגות מינית בריאה.
5 דוח העוני האלטרנטיבי, מספר 8 (2010), עמותת לתת, עמוד 14.

דילמת שלושת ה-P's

בשנת 2001 נדהמו רשויות האכיפה בישראל לגלות שישאל מצויה ב"רשימה השחורה" של דוח מחלקת המדינה האמריקנית לעניין סחר בבני אדם. על פי הדוח, ישראל מהווה מדינת יעד משמעותית לסחר למטרות זנות בנשים ממדינות שונות, בעיקר מן הרפובליקות לשעבר של ברית המועצות, ואינה עומדת בסטנדרטים מינימליים של מלחמה בתופעה. יחד עם ישראל "כיכבו" ברשימה מדינות "מתקדמות" כמו ברייטן, צפון-קוריאה וקונגו.

בבת אחת נחשף הציבור בישראל לתופעה קשה של פעילות ארגוני פשיעה בין-לאומיים המייבאים נשים לארץ לצורך העסקתן בתנאי עבדות בתעשיית המין המקומית. מתחת לאפן של רשויות האכיפה שינתה תעשיית המין המקומית את אופייה, ומאפייניה החדשים חייבו התייחסות מהירה. ואכן, בתוך זמן קצר התגייסו הרשויות לפעילות נמרצת. הפעילות נשאה אופי מאורגן, הרבה בזכות פועלן של חברת הכנסת לשעבר זהבה גלאון ושל עו"ד רחל גרשוני ממשרד המשפטים, העומדת כיום בראש יחידת התיאום למאבק בסחר בבני אדם. עקרונות המאבק גובשו, ונרקמו שיתופי פעולה יוצאי דופן בין הרשויות השונות ובינן לבין גורמים חוץ-ממשלתיים. העבודה המאומצת נשאה פרי, וזה כמה שנים תופעת הסחר למטרות זנות לישראל היא תופעה שולית בלבד במפת הפשיעה בישראל.

בשנת 2004, בעקבות החלטת ממשלה מדצמבר 2002, הוקם "מעגן", מקלט להגנה על קורבנות סחר בנשים (www.maagan-shelter.org.il), המופעל על ידי עמותת קש"ת במימון ובפיקוח משרד הרווחה. במקלט קיבלו הנשים, בין היתר, טיפול רפואי ונפשי, שיקום מקצועי והסדרת "חזרה בטוחה" לארץ המוצא. הקמת המקלט סימנה את מחויבותה של מדינת ישראל למדיניות "שלושת ה-P's", שעוצבה בארה"ב ובאירופה: Prosecution, Prevention, Protection, דהיינו: הגנה, אכיפה ומניעה. לכאורה נראה כי מדובר בשלוש צלעות היוצרות משולש מושלם וקוהרנטי של מדיניות – הגנה על קורבנות העבירה, מניעת ביצוע העבירות ומיצוי הדין עם העבריינים. אך עד מהרה התברר שהמציאות מורכבת יותר. בין שלושת המישורים התגלעו סתירות וחילוכים שחייבו הכרעות קשות ואיזונים ערכיים עדינים.

כך, למשל, שאלת התנאים למתן סיוע מהמדינה לקורבנות: האם יש להתנות את כניסתה של קורבן העבירה למקלט בכך שתשתף פעולה עם רשויות החקירה? במדינות שונות בעולם נמצאו פתרונות שונים לדילמה זו. בצרפת, למשל, מותנה קבלת הסיוע בשיתוף פעולה עם הרשויות, ורק לאחר מתן המלצה מהמשטרה ניתן לקורבן הסחר מעמד רשמי המאפשר את המשך שהייתה החוקית במדינה ואת כניסתה למסגרת שיקומית. כך גם בחלק ממדינות ארה"ב. בישראל הוחלט אחרת. הקריטריונים לקבלת

PROTECTION
PREVENTION
PROSECUTION

קורבן סחר למקלט לצורכי טיפול ושיקום אינם מותנים בשיתוף פעולה בחקירה או בעדות בבית המשפט. מדובר בהכרעת מדיניות קשה, המבוססת על כמה רציונלים הומניטריים ומשפטיים: אחריותה המוסרית של מדינה אשר לא מנעה את הגעת הקורבן לשטחה בדרכים לא חוקיות ולמטרות עברייניות; הצורך הדחוף בהגשת סיוע לאדם הסובל נזקים חמורים; מצבן הראשוני של הקורבנות, שאינו מאפשר קבלת החלטה מושכלת בדבר רצונן לשתף פעולה בהליך והחשש מפני כל מראית עין של התניה בין מתן עדות לבין מה שיכול להתפרש כ"טובת הנאה", העלולה לפגוע במהימנות העדות. ההחלטה כי כל הקורבנות זכאיות לסיוע מהמדינה (ואגב כך גם לאשרת שהייה חוקית בארץ) בין אם יחליטו להעיד ובין אם לאו, מסירה חשש זה. בד בבד הוסר התמריץ העיקרי לאותן קורבנות ללכת בדרך הקשה ולעתים אף המסוכנת של התייצבות מול מי שפגע בהן במשטרה ובבית המשפט. ואכן, רבות מן הקורבנות בחרו שלא לשתף פעולה בחקירה. אך לא מעט מהן גם שינו את דעתן והחליטו למסור עדויות בחקירות לאחר תקופת שיקום ראשונית, שהוענקה להן ללא סייגים ותנאים מוקדמים. סתירה אפשרית בין צורכי מערכת האכיפה לבין צורכי הקורבן היא עניין המוכר לכל העוסק במשפט פלילי או בסיוע לקורבנות עברה. לעתים זקוק הקורבן לצורכי שיקומו לעימות עם הפוגע ולהכרה פורמלית בעוול שנגרם לו, בעוד שמבחינה משפטית הדבר אינו אפשרי או ששיקולי אכיפה אחרים מצדיקים את סגירת התיק או הגעה להסדר טיעון. לעתים המצב הוא הפוך: הקורבן מבקש להמשיך בחייו ואינו מעוניין בחשיפת אירועים קשים בפני חוקרים או בבית המשפט. לעתים עימות בין הקורבן לבין העברייין עלול לפגוע בתהליך השיקום או אף לגרום לנזקים אחרים. אך תכופות ללא התגייסות קורבן העברה לא ניתן להביא להרשעת העברייין, לא ניתן להרחיקו מן הציבור וקיימת סכנה לעברות נוספות ולקורבנות נוספים. קשרי עבודה הדוקים ושיתוף פעולה בין רשויות האכיפה לבין גורמי סיוע יכולים לסייע בקביעת מדיניות ראויה, אך לכל הכרעה, בכל מקרה קונקרטי, יהיה גם מחיר של פגיעה באינטרסים חשובים כאלה או אחרים.

אהוד סגל,

דוקטורנט בבית הספר למדיניות ציבורית ועמית דוקטורט של הקרן לבריאות וסביבה.
ehud.segal@gmail.com

אוויר לנשימה:

זכויות, חובות, דפוסי חיים ומדיניות ממשלתית בעשור האחרון עם מבט לעתיד

כאשר החלת החובה היא מול גופים הזוכים לסובסידיה ממשלתית. כמו, למשל, במקרה של חברות האוטובוסים המפעילות קווי הסעה, כאשר הפחתת הזיהום הנפלט מכלי הרכב הללו דורשת התקנת אמצעים להפחתת פליטות ו/או עדכון של ציי הרכב.

כאשר עובדים מאוגדים מעורבים, כמו במקרה של סעיף הוצאות רכב המעודד החזקת רכב.

עם זאת, אמצעי ההשפעה הנראה כמורכב ביותר, אינו כרוך בהטלת חובה אלא בהשפעה על דפוסי החיים של תושבי המדינה על ידי עידוד השימוש בתחבורה ציבורית במקום השימוש ברכב פרטי. מנתונים של הלמ"ס¹ עולה כי בשנים האחרונות הנסועה ברכבים פרטיים גדלה מדי שנה בקצב מהיר פי שניים מקצב הגידול של נסועת קווי אוטובוסים.

רוב העשייה הממשלתית בתחום נעשית על ידי משרד התחבורה ועל ידי חברות עירוניות ואזוריות לתכנון ולפיתוח תחבורה, ובליווי של משרד האוצר. הטענה שאני מבקש להעלות היא שאתגר כה מורכב דורש משאבי ניתוח ותכנון וסמכויות לקביעת מדיניות העולים על רמת האתגר. למשל, לכאורה נראה שרמת התיאום בין קידום תחבורה ציבורית לבין בנייה והרחבה של כבישים חדשים היא נמוכה; כמו כן, כמשתמש בתחבורה ציבורית אני חווה מעט מאוד תיאום בין שירותי חברות הסעה השונות, דבר הפוגע באיכות השירות. נוסף על כך, מסופקני אם יש גוף ברמה הארצית אשר יפיק לקחים, השווים בוודאי מאות מיליוני שקלים, מהכשלים שהתלוו לפיתוח הרכבת הקלה בירושלים עבור פרויקטים עתידיים באזורים אחרים בארץ.

אם כן, לסיכום, כדי שהאוויר שאותו אנו נושמים יהיה נקי יותר, ובהינתן גידול האוכלוסייה והצמיחה הכלכלית, נראה כי תידרש יותר מחויבות לנושא מכל משרדי הממשלה המעורבים, במקביל להשבחה של כוחות התכנון, קביעת המדיניות, התיאום והיישום. באופן פרטני לגבי עידוד השימוש בתחבורה ציבורית, ייתכן שנחוץ להקים רשות לאומית לתכנון ולפיתוח תחבורה, שתרכז את קביעת המדיניות בכל ההיבטים המרכזיים של התחום ושתהווה פלטפורמה לגיוס כוחות חשיבה ותכנון בין-דיסציפלינאריים מעולים מתחומי תכנון תחבורה, תכנון עירוני ובין-עירוני, כלכלה, הנדסת אנוש, מינהל עסקים ויחסי ציבור לעבודת תכנון, עיצוב מדיניות והובלת יישום והערכה אל מול יעדים מדיניים.

1 ריאיון עם אבי מושל, יועץ לאיכות אוויר.

2 ריאיון עם בלה בן-דוד, אחראית לאיכות אוויר באיגוד ערים חיפה לאיכות הסביבה.

3 ריאיון עם רונית פיסו, מנכ"לית הקואליציה לבריאות הציבור.

4 בספרות המקצועית מתוארת תופעה בשם 10/40 או 20/80, והכוונה היא לכך שאחוז קטן יחסית של רכבים אחראי לאחוז גבוה של זיהום מכלי רכב.

5 נתונים מ-www.cbs.gov.il/shnaton61/st24_15.pdf ומ-www.cbs.gov.il/www/transport_q/t09.pdf

האם יש לנו זכות לאוויר נקי? מהן החובות ביחס לנושא בישראל וכיצד הן התפתחו בעשור האחרון? זיהום אוויר מהווה כשל שוק בהיותו בעל השפעות חיצוניות שליליות, במובן שמוטלת עלות על אנשים שאינם מעורבים באופן ישיר בעסקאות הקשורות לתהליך הייצור המזהם ולתוצריו. לכן הממשלה היא זו האחראית על הטלת חובות שיביאו לצמצום הזיהום. מעבר להטלת חובות, עומד לרשות הממשלה אפיק נוסף לצמצום זיהום האוויר על ידי השפעה על דפוסי החיים של תושבי המדינה. במאמר זה אני מבקש לסקור כמה התפתחויות בפעילות הממשלתית בתחום בעשור האחרון, ולהעלות כמה נקודות לדיון שאף יכולות לשמש כנקודות מוצא לניתוחי מדיניות חשובים בבית הספר ובגופים אחרים.

ההתפתחויות המרשימות ביותר שחלו בעשור האחרון היו כולן במקרים שבהם הייתה לממשלה אפשרות להטיל חובה על מזהם באופן שמבטיח רמת ציות גבוהה. למשל:

כאשר בתחום כלי הרכב – בשנת 2005-6 הגיעה התקינה בישראל לסטנדרטים אירופיים עדכניים בכל הקשור למנועים ברכבים חדשים, איכות דלק ותקני פליטה מותרים לחידוש רישיון הרכב¹. התפתחות מרשימה אחרת היא הטלת מס רכישה דיפרנציאלי על כלי רכב חדשים, התלוי בדרגה שבה נמצא הרכב "במדד הירוק", הבנוי על פי שקלול של כלל המזהמים הנפלטים מכלי רכב.

כאשר בתחום התעשייה – בשנת 2007 החל המשרד לאיכות הסביבה לקבוע תקני פליטה אירופיים עדכניים למפעלים בשני אזורים שהוגדרו כבעייתיים מבחינת זיהום אוויר: מפרץ חיפה ורמת-חובב. נוסף על כך, חוק "אוויר נקי", אשר נכנס השנה לתוקפו, יביא לכך שבשנים הקרובות כל התעשייה המזהמת בארץ תחויב בתקנים אירופיים עדכניים². מובן שעדיין עומדות בעינין שאלות של איכות היישום, הפיקוח והאכיפה, כמו גם סוגיות דוגמת חיבור מפרץ חיפה לגז טבעי, מהלך אשר צפוי להפחית באופן דרמטי את זיהום האוויר התעשייתי באזור³.

אם כן, איך ייתכן שלכולנו מוכר המצב היומיומי של נסיעה מחניקה מאחורי אוטובוס/מיניבוס/טרנזיט/משאית/טנדר? לחוויה דומה זוכה גם כל הולך רגל או אדם הממתין בתחנת הסעה כאשר אוטובוס, גם אם צבעו ירוק רענן, עוצר וממשיך. אף בתוך אוטובוסים עירוניים, כך נדמה לי לפחות, ישנה תחושת מחנק כללית מהזיהום שחודר בעצירות בתחנות⁴.

התשובה היא שבנושאים מספר התקדמות המדיניות הממשלתית אטית יותר ופחות אפקטיבית:

כאשר האכיפה עצמה של החובה דורשת שיתוף פעולה בין-משרדי רחב היקף ועדכון חקיקה, כמו במקרה של רכבים שפולטים עשן שחור.

אסתר אלבאום אהד

מתגוררת בתל-אביב ועובדת כרע"ן
תכנון מערכתי משולב במשרד התחבורה.
עבודת התזה שלי, בהנחיית פרופ' ערן
פייטלסון, עסקה בקריטריונים של
הצלחה וכישלון בהדגמה על כביש 6
והרכבת הקלה בירושלים.

שגיב אלבז

מתגורר בירושלים, במושב הירושלמי. בוגר בית
הספר למנהיגות חינוכית של מכון מנדל למנהיגות,
ועובד כיום כמנהל חטיבת הביניים סליגסברג
בירושלים. את עבודת התזה שלי (הראשונה
שהגשתי על ידי בוגר "עתידיים") כתבתי על תנועת
חב"ד לאחר תצפית אנתרופולוגית ועבודת מחקר
מרתקת של כמה שנים. בעבודה השלכתי את
התובנות שעלו לי מן התצפית על תיאוריות
ופרקטיקות של מדיניות ציבורית.

אבי אסנן

מתגורר בירושלים ואב לשניים (מלאכי,
הקטן, נולד לפני כחודשיים). עובד כראש ענף
אסטרטגיה ושיווק במטה לפיתוח הנגב
והגליל במשרד התמ"ת. לאחרונה סיימתי את
עבודת התזה שלי בנושא תמיכות ממשלתיות
בארגונים ללא מטרות רווח.

אליסף אסולין ומירב (בוכריס) אסולין

גרים בשכונת גילה בירושלים והורים לילד מתוק בשם
נעם (אגב, הכרנו בתוכנית עתידיים...). אליסף עובד
ככלכלן במשרד התקשורת, ובכך שותף לעשייה
הרגולטורית על שוק התקשורת בישראל (בין היתר:
תהליך הפחתת דמי הקישוריות בתחום הסלולר, יצירת
שוק סייטונאי בתחום הנייח – "ועדת חייק", פיתוח
תחרות בתחום הדואר). מירב עובדת בנציבות שירות
המדינה, שם היא עוסקת בפיקוח ובהנחייה של יחידות
משאבי אנוש במשרדי הממשלה. בימים אלה עובדת על
התזה, ומקווה להגיש בהקדם.

בוגרים בשטח:

בוגרי תוכנית עתידיים ותוכנית המצטיינים

מראם אברהם

עורכת דין במקצועי, גרה בנצרת
ובירושלים לסירוגין ומסיימת את
לימודי בתוכנית המצטיינים.
משמשת נציגת ציבור בוועדות ערר
על פי חוק הסעד, ובימים אלה עוברת
קורס הכשרת תובעים בוועדות
מקומיות לתכנון ובנייה.

יוסי אזולאי

מתגורר בכפר סבא ועובד במשרד התחבורה באגף תחבורה
ציבורית כממונה על תכנון תחבורה ציבורית במחוזות חיפה
והצפון. במסגרת לימודי ביצועי עבודת מחקר בנושא
אינטגרציה של מערכות תחבורה עירוניות ובין-עירוניות
בדגש על רכבות, בהנחיית פרופ' ערן פייטלסון, ואני נמצא
כיום בשלב כתיבת עבודת הסיום. תוצרי עבודת התזה שלי
משמשים כיום את המשרד כמודל לדוגמה בפרויקטים
נוספים שבהם נדרש שיפור מערך התחבורה הציבורית
ואינטגרציה של אמצעי תחבורה שונים. לאחר שלוש שנים
במערכת הציבורית אני יכול להעיד כי ארגז הכלים שניתן לי
במסגרת לימודי, מסייע לי רבות בתהליכי העבודה ובקבלת
ההחלטות בתפקידי, אשר משלב עבודה מול המגזר הפרטי
והמגזר הציבורי ומול גורמי מחקר ואקדמיה.

אלה איל בר דוד

מתגוררת בירושלים. אם לנעם, בן 9 חודשים. עובדת
במשרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, שם אני אחראית
על הון אנושי ותעסוקה במטה לפיתוח הנגב והגליל
(www.moital.gov.il/NegevGalilee). במסגרת
עבודתי אני אחראית על פיתוח תוכניות תעסוקה
בפריפריה, וכן על תכלול פעולות היחידות המקצועיות
השונות של המשרד במסגרת יישום החלטות ממשלה
בהקשר של הבדואים בדרום והדרוזים בצפון. עורכת דין
בהסמכתי. התמחיתי בנציבות תלונות הציבור על שופטים
במשרד המשפטים, וביצעתי פרקטיקום ברשות לקידום
מעמד האישה במשרד ראש הממשלה ובנוגע לרפורמה
בבריאות הנפש במשרד הבריאות. כותבת תזה על חוסר
הטיפול החקיקתי בתופעת הזנות בישראל, אשר תעסוק
בעיקרה בוויכוח בין תמות שונות הקשורות להסדרה
סטטוטורית של הזנות: מיסוד מול הפללת לקוחות.

טליה כהן

בשנתיים האחרונות עבדתי במשרד האוצר ברשות החברות הממשלתיות כרפרנטית הפרטה, וישבתי כנציגת הבעלים (המדינה – ציבור) בדירקטוריונים של חברות ממשלתיות בתחום התחבורה ובתעשיות ביטחוניות. התחלתי לאחרונה את תפקידי החדש כיועצת למנכ"ל משרד החינוך. בימים אלה אני לקראת סיום כתיבת התזה בהנחייתם של פרופ' דוד לוי פאור וד"ר ניסן לימור בנושא: השלכות תהליכי קורפורטיזציה על תפקודן וביצוען של חברות ממשלתיות בישראל.

אהרן גפן

אני גר במושבה הגרמנית בירושלים ועובד בעירייה (15 דקות באופניים). כרפרנט כלכלי בכיר, אני מוביל צוות שאחראי על תחום המדידה וההערכה של אגפי העירייה. בבית הספר הגשתי תזה בנושא שיתוף ציבור בהנחיית ד"ר גלית כהן-בלנקשטיין, ובסמסטר הנוכחי התחלתי לתרגל את הקורס "כלכלה ציבורית", שמעביר ד"ר מומי דהן בתוכנית המנהלים.

אייל כץ

לפני הכול והכי חשוב, נשוי טרי (מחנוכה) לטלי. עובד כיועץ מנכ"ל משרד המדע והטכנולוגיה, וכותב בימים אלה את עבודת התזה על שיתופי פעולה בקהילת המודיעין הישראלית.

אשר דולב

גר בירושלים וחבר בקהילת צעירים בקריית-יובל. עובד כמורה לכלכלה וחברה במכינה קדם-צבאית שהוקמה על ידי הקהילה בירושלים, נוסף על עבודתי העיקרית כרפרנט תחבורה באגף התקציבים במשרד האוצר. כותב בימים אלה את עבודת התזה, ובוחן אם בדיקות הכדאיות הכלכלית של פרויקטים תחבורתיים, שאותן עורכים משרדי התחבורה והאוצר, יוצרות אפליה בין הפריפריה לבין מרכז הארץ.

בן רוברט

עובד שיקום באגף שיקום נכים במשרד הביטחון. השיקום שבאחריותי כולל סיוע בלימודים, רכישת מקצוע, השמה בעבודה, התייחסות לתפקוד המשפחתי, מתן סיוע נפשי (טיפול פסיכולוגיים) וכדומה.

מיכל שטרנברג

גרה היום ברחביה, עובדת כעוזרת למשנה למנכ"ל במשרד הפנים זה כמה חודשים, ומסיימת את לימודי בתוכנית המצטיינים. במסגרת הלימודים אני כותבת את עבודת התזה שלי בהנחיית ד"ר רענן סולציאנו-קנין בנושא האשמה, ועובדת על נייר מדיניות בנושא העסקת חרדים.

תומר היימן

גר בתל-אביב, עובד כמעט שנתיים במינהל התכנון במשרד הפנים, ועוסק בתכנון מתארי. כותב בימים אלה תזה בנושא ביזור סמכויות תכנון לרשויות מקומיות.

בוגרים נוספים של שתי התוכניות:

שירה אשתו
הילה בארי
ליעד ברזילי
ריטה גולדשטיין
רועי דהן
מוני מעתוק
מיכה פרלמן
אלעד קימלמן
מיכל שאול

אדם המהלך בקצה גבעה בהרי מודיעין, שבה שוכן בית הקברות היפהפה של העיר הצעירה, ימצא מצבה רעננה ועליה הכיתוב הבא מתוך השיר "אני מאמין" מאת שאול טשרניחובסקי:

**"כי עוד נפשי דרור שואפת,
לא מכרתיה לעגל פז,
כי עוד אאמין באדם,
גם ברוחו, רוח עז."**

זהו הכיתוב שבחרה משפחתו של חברנו לספסל הלימודים, אהוד מוליאן ז"ל, לחקוק על מצבתו. במהלך שנות היכרותנו אהוד ואנוכי דיברנו על השיר ומשמעותו כמה פעמים. אהוד אף שוחח עליו במפגש קבוצתי במסגרת "עתידים". השיר, שמבטא תקווה לאוטופיה, אמונה ברוח האדם, אחוות עמים ופטריוטיזם, מאפיין את אהוד, שהלך לעולמו בנסיבות מצערות לפני כשלושה חודשים.

הכרנו בשלהי שנת 2005 בסמינר הפתיחה של מחזור ג'. אז, ברחובות עכו, הבחור הצנוע והשקט הציג את עצמו בטון חצי מצטדק: "אני ממכבים רעות", בניגוד לרוב חברי הקבוצה, אשר באו מיישובים מרוחקים בנגב ובגליל. וכך, במשך שלוש שנים שבהן הצטלבו דרכינו, הפכנו לחברים לדרך, לרצון להשפיע ולשנות עולם.

אהוד דיבר רבות על חוויות החיים שעיצבו אותו, על הילדות, על הצבא, על הלימודים בישיבה מעלה גלבע, על תהליך החזרה בתשובה ועל השיח הבלתי פוסק עם הדת, על הרצון בזוגיות משמעותית, על הכוחות והחולשות.

אפילו יותר משהיה איש של דברים היה אהוד איש מעשים בתחום ההתמודדות עם קשיים נפשיים. אחת המשימות המשותפות שזכיתי לבצע עמו הייתה מחקר על הרפורמה במערך בריאות הנפש, אשר לא מומשה עקב מחלוקת תקציבית בין משרדי

אהוד (מנשה) מוליאן ז"ל

אהוד נולד ב'א בניסן תשמ"א, 15/4/1981, וגדל ביישוב מכבים שליד העיר מודיעין.

לאחר שירות צבאי מלא כמתרגם ערבית בחיל המודיעין למד אהוד כשנה בישיבת הקיבוץ הדתי במעלה גלבע.

אהוד בוגר תואר B.A בחוג לכלכלה ובחוג למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית, היה סטודנט בתוכנית "עתידים" – צוערים למינהל הציבורי בישראל", ובשנה האחרונה התחיל את לימודיו לתואר שני בתוכנית המצטיינים בבית הספר למדיניות ציבורית. במקביל עבד במחלקת ההסברה במשרד ראש הממשלה כאחראי למעקב אחר התקשורת הכתובה בעולם הערבי בכלל וברשות הפלסטינית בפרט.

במסגרת לימודיו ביצע מחקרים העוסקים במבנה הארגוני של הסוכנות היהודית, בשילוב חרדים בשוק העבודה ובתהליך הרפורמה בבריאות הנפש.

בשנתיים האחרונות עבד כמלווה עולים מארה"ב בפרויקט WUJS בירושלים וכפרויקטור תהליך עדכון האגרות הממשלתיות באגף החשב הכללי במשרד האוצר.

אבי בר,

בוגר תוכנית עתידים –
צוערים לשירות הציבורי;
מנכ"ל חברת לאורוס.
avi@thelaurus.com

GovJob

מחשבה ליוזמה: GOVJOB

לפני כמה חודשים ייסדנו, אורן מגנזי שותפי ואני, אתר השמה ייחודי: GovJob.co.il. האתר מהווה כלי ראשון מסוגו לבניית קריירה ולחיפוש עבודה במגזר הממשלתי והציבורי. אנו מאתרים ומפרסמים משרות אשר עד כה היו "סגורות" בפועל לקהל הרחב, דוגמת עוזרים פרלמנטריים, יועצי שרים ומשרות ממשלתיות ייחודיות ומעניינות (במכרז וכאלו שפטורות ממכרז). נוסף על כך, האתר מרכז את מגוון המשרות ואפשרויות הקריירה מהכנסת, הממשלה, רשויות ממשלתיות ורשויות מקומיות ומציע אותם בחינם ובממשק נוח לכל האוכלוסייה.

הצורך בהקמת האתר הגיע משני כיוונים: מצד אחד ראינו כי צעירים איכותיים המבקשים לבנות קריירה בשירות הציבורי מגיעים אלינו כמעט מדי יום ומחפשים הכוונה, עצה ומידע אשר מטבע הדברים זמין למי שנמצא במערכת. מן הצד השני, כמי ששירתו זמן רב במערכת הציבורית, זיהינו כי לעתים קרובות מדי לא ניגשים למכרזים מספיק מועמדים, דבר המביא לכך שלא בהכרח האדם המתאים ביותר מקבל את התפקיד. מטרתנו ביצירת האתר היא להנגיש את המשרות בשירות הציבורי לכל האוכלוסייה, להעניק הזדמנות שווה לכול, ולהוביל לשיפור ולרענון של השורות בשירות הציבורי. לקריאה נוספת על האתר ועל המניע להקמתו:

www.govjob.co.il

האתר רלוונטי במיוחד לבוגרי בתי הספר למדיניות ציבורית. אנו משתדלים לרכז את המשרות המעניינות והרלוונטיות ביותר עבור אנשים המתעתדים לבחור במגזר הציבורי כקריירה. עד כה קיבלנו עשרות תגובות חמות מאנשים אשר מצאו עבודה באמצעות האתר.

הממשלה וקופות החולים. באחת משיחותינו אז אהוד אמר כי "מערך בריאות הנפש בישראל נמצא בימי הביניים". חסר זה הביא אותנו לא לשקוט על שמרנו, אלא ליזום ולפעול להקמת סניף של עמותת "אנוש" לתמיכה במתמודדי בריאות הנפש ובמשפחותיהם בעיר מודיעין.

התיאור הנכון ביותר לאהוד הוא של אדם מלא במורכבויות, חוזר בתשובה המקיים שיח בלתי פוסק עם אלוהיו אך ליברלי בדעותיו הן מבחינה פוליטית והן מבחינה חברתית, בחור יהודי דתי אשר בוחר לחיות באותו חדר במעונות עם חבר מוסלמי דתי, חייכן וציניקן בחסד אשר לעתים נראה היה שהוא נושא משא כבד על כתפיו ודואג דאגות של הסובבים אותו.

לכתו בטרם עת הכתה את משפחת "עתידים" בהלם ובתדהמה. דרכינו נפרדו מוקדם מדי. לשם כתיבת שורות פרידה אלו חזרתי למילות השיר, וכמה מצמרר ועצוב היה לקרוא את השורה האחרונה:

"אז שיר חדש ישיר משורר,

ליפי ונשגב לבו ער

לו, לצעיר, מעל קברי

פרחים ילקטו לזר."

כולי תקווה שכעת הוא ימצא את הרוגע ואת השלווה שכל כך חיפש במהלך חייו.

אלה

ידידי היקר אהוד,

הידיעה על מותך נפלה עליי כרעם ביום בהיר. בתחילה היה לי קשה להשלים עם העובדה הזאת, אך כשהגעתי להלוויה נאלצתי להודות במציאות החדשה והקשה. כמי שמכיר אותך ומכיר את המוטיבציה ואת הרצון העז שלך לשינוי, אני יודע שנפלת בשבי של מחלה קשה ואכזרית. ימים כימים היית חוזר לחדר מלא אנרגיה ושמחת חיים. ובימים אחרים ראיתי איך התמודדת עם המחלה במצבים קשים, ואיך כל פעם הצלחת להביס אותה מחדש.

אהוד יקירי, לא הספקתי להודות לך על שנת המגורים המשותפים. שנת מגורים שהייתה מאתגרת, מעניינת ואף נעימה מאוד. בזכותך ובאדיבותך למדתי מקרוב על החגים היהודיים ועל המנהגים הדתיים. אני עדיין זוכר איך צחקנו על כך שאני קונה ממך בחג הפסח את כל החמץ שבחדר בתמורה ל-5 שקלים, ואיך תכננתי למכור לך אותו בחזרה בתמורה ל-20 שקלים. אני זוכר גם את הדלקת נרות החנוכה על אדן החלון בידך הנרגשת. ואיך אפשר לשכוח את שעות התפילה של כל אחד מאתנו. התפללנו לאותו אלוקים, אך כל אחד בדרכו ובנפשו.

יהי זכרך ברוך.

מוחמד ביאדסה

מחזור ג'

הפרדיגמה החדשה ליחסי ישראל תפוצות

יוגב קרסנטי

(אחד מארבעת כותבי המסמך),
בוגר תוכנית המצטיינים ועמית במכון
תכנון מדיניות עם יהודי.
yogev@jppi.org.il

בספטמבר 2008 החליטה ממשלת ישראל לפעול לגיבוש מדיניות שמטרתה חיזוק הזהות היהודית וחיזוק הקשר בין הדור הצעיר בתפוצות לישראל. זוהי החלטה ראשונית וייחודית מעצם היותה ניסיון להגדיר מדיניות מוצהרת ומתוקצבת, המבטאת הכרה באחריותה ובתפקידה המרכזי של ישראל בהבטחת עתידו של העם היהודי בתפוצות.

משימת גיבוש ההמלצות הוטלה על המכון לתכנון מדיניות עם יהודי. בעבודתנו זיהינו את החיפוש אחר שייכות ומשמעות כאתגר הזהות המרכזי של הדור הצעיר בתפוצות. כמענה לאתגר, בנינו תוכנית המורכבת מכמה המלצות המתמקדות מחד בצומתי חיים מעצבי זהות מילדות עד בגרות, ומתמקדות מאידך במתן מסגרות שייכות מגוונות הנגזרות מהפן הציוויליזציוני של היהדות. מקום מיוחד הוקדש ל"רעיון הגדול הבא" – מסגרות שיסייעו לגידול ולטיפוח כוחות יצירה ויוזמות חדשות מהשטח, מתוך הבנה שאנו נמצאים במשבר אשר הפתרונות לו אינם כולם בידינו. התוכנית מתוכננת להבשיל בשנתה החמישית, ולהוביל שינוי במגמת שחיקת הזהות היהודית בתפוצות. סנונית ראשונה ליישום המלצותינו ראינו בחודש שעבר, עם ההגדלה המשמעותית בתקצוב הממשלה לפרויקט תגלית.

אחד הנופים הנעלמים מארצנו הוא נוף חקלאות המדרגות בירושלים ובסביבותיה. נוף זה מאופיין במדרגות אבן, מעיינות נקבה חצובים בסלע, גתות ומגדלי שמירה. חקלאות המדרגות מתוארת במקורות מבית ראשון ומבית שני, בהם ספר ישעיהו, בשיר השירים, במשנה ובתלמוד.

במאה ה-20 ננטשה החקלאות המסורתית, והמדרגות הוזנחו או נרמסו על ידי חקלאות מודרנית, ייעור ובנייה חדשה. עם זאת, ערכם התרבותי של שרידי חקלאות המדרגות זוכה להכרה גוברת במחקר ובמדיניות התכנון, ואף לתיעוד ולשימור בכמה אתרים (הסטף, נאות קדומים).

כדי לחזק את ההכרה בערכם של שרידים אלה, הוכנה הצעה במשרדו של המתכנן מוטי קפלן (במימון קרן נקודת ח"ץ) להכרזה עליהם כעל נוף-מורשת עולמי. בהצעה השתתפתי בכתיבת ההנמקות לערך האוניברסלי היוצא דופן של חקלאות המדרגות, על פי קריטריונים שנקבעו באונסק"ו. ההצעה הוצגה בכנסים ובתקשורת, וזכתה לתגובות סקרניות ואוהדות. אנו מקווים להעביר את ההצעה לוועדה הישראלית לאונסק"ו ולוועדת המורשת העולמית, לשם יצירת מודעות לחשיבותו של נכס נופי-תרבותי זה, לשימורו ולטיפוחו.

הצעה להכרזת המדרגות החקלאיות בהרי ירושלים כנוף-מורשת עולמי

נעמה רינגל

בוגרת תוכנית המצטיינים;
אדריכלית במשרד "מוטי קפלן –
מתכננים בע"מ".
naamarigel@gmail.com

תוכנית בכירים בשירות המדינה

בניהולה של
ד"ר גייל טל-שיר

תוכנית יוקרתית לתואר שני במדיניות ציבורית לבכירים בשירות המדינה שמטרתה יצירת סגל בכיר מקצועי ועל-משרדי בעל הבנה מכלולית של האינטרס הציבורי ותפקידי המדינה, המדבר, חושב ופועל בשפת המדיניות והופך את המנהלים בשירות הציבורי ממבצעי מדיניות למעצבי מדיניות. התוכנית בשיתוף מלא עם נציבות שירות המדינה ובמימונה, כך שעובדי המדינה על מגוון תפקידיהם ומומחיותם יעמדו לשירות בית הספר כדמויות מופת, מנחים, מרצים, מלווים ושותפים ביצירת התחדשות בשירות הציבורי.

הכשרה ייחודית זו תהווה עוגן לשינוי התרבות הארגונית, ותיצור כור היתוך מקצועי משותף לסגל הבכיר בשירות המדינה סביב הבנת תהליך המדיניות. הקורסים בתוכנית, שיועברו על ידי טובי המרצים בתחום, מכוונים להעניק ללומדים בה הבנה רחבה וכוללת של תהליכים בני זמננו בתחומי החברה, הכלכלה, המשפט והפוליטיקה, וכן לפתח יכולות כתיבת ניירות מדיניות וקידום, וזאת תוך הבאה בחשבון של הסביבה הארגונית והפוליטית שבתוכה הם פועלים. התוכנית מורכבת מארבעה אשכולות: אשכול ידע רב-תחומי במדעי החברה; אשכול השירות הציבורי; אשכול המדיניות ואשכול המנהיגות.

התוכנית, שתפתח בסוף חודש מאי הקרוב, מיועדת לסגל בכיר ולעתודה לסגל בכיר בשירות הציבורי בעלי תואר ראשון, שני או שלישי, ותימשך חמישה-עשר חודשים רצופים, בשני ימי לימודים מרוכזים בשבוע. המועמדים יגישו מועמדות ישירות לנציבות שירות המדינה, ויידרו לעמוד בתנאי הקבלה האקדמיים של האוניברסיטה וכן בוועדת קבלה משותפת.

התוכנית תייצר גשר אקטיבי בין האקדמיה לבין אנשי המעשה, ותפרה הדדית את שני הצדדים ביצירת מודל של השכלה גבוהה איכותית, אכפתית ומערבת שאותה תוביל האוניברסיטה העברית בירושלים.

תוכנית העתודה הניהולית

בניהולה של
ד"ר ורדה וסרמן

תוכנית העתודה הניהולית מיועדת להכשיר עובדים מנהליים של האוניברסיטה העברית אשר זוהו כבעלי פוטנציאל ניהולי. מטרת התוכנית היא לספק ידע תיאורטי במקביל למיומנויות ולכישורים מקצועיים הנדרשים לצורך ניהול יחידות אקדמיות, ובכללם יסודות של ניהול אסטרטגי, מנהיגות וניהול צוות, ניהול משאבי אנוש והתנהגות ארגונית, דיני עבודה ויחסי עבודה, קבלת החלטות ועוד. במסגרת התוכנית ייחשפו הסטודנטים לתיאוריות עדכניות בתחום הניהול, תוך התנסות אישית בסימולציות ובסדנאות שבהן יתרגלו את החומר התיאורטי הנלמד, יועלו דילמות ניהוליות וידגשו תהליכי בניית צוות הלומדים כקהילה תומכת שתקל על הכרת רזי הניהול באוניברסיטה העברית.

התוכנית, שמוצעת לראשונה באוניברסיטה זה 25 שנה, נסמכת על ארבעה אשכולות ניהול (מדיניות ציבורית, סוציולוגיה ארגונית, מיומנויות ניהול, כלכלה ומינהל עסקים) ועל הרצאות אורח של חוקרים מובילים ושל דמויות מפתח באוניברסיטה – כל אלה נועדו לתת מענה לאתגרים החדשים של ניהול אוניברסיטאות במאה ה-21 ולעודד מצוינות אוניברסיטאית.

ג. חביב, ח. הלבן-אילת, א. שץ, י. אלמוג, (2010)

מעקב אחר אינדיקטורים מרכזיים למצבה של האוכלוסייה האתיופית ברמה הארצית מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל

מדינת ישראל עושה מאמצים ניכרים להעמקת הטיפול באוכלוסייה האתיופית. כחלק מהמאמץ להגברת האפקטיביות והיעילות של תוכניות אלו, פועלת המדינה לביסוסן של התוכניות על יעדים מוגדרים ולמעקב אחר היישום והתוצאות. לצורך תכנון יעיל של התוכניות ולצורך הגדרת יעדים ריאליים, דרושים נתונים מקיפים על מצבה של האוכלוסייה האתיופית בישראל. המחקר הנוכחי מציג ניתוח מקיף של המגמות המסתמנות בקרב אוכלוסיית יוצאי אתיופיה בשנים האחרונות בתחומי התעסוקה, ההכנסה, הדיור, החינוך וההשכלה, הרווחה ואיכות החיים. במחקר נמצא כי אחרי התקדמות מרשימה בכל התחומים בשנות התשעים, נעצרה בעשור האחרון ההתקדמות ברוב התחומים, למעט שיפור מרשים בהשתלבות נשים בשוק העבודה וצמצום הנשירה ממערכת החינוך.

Wasserman Varda & Frenkel Michal

Organizational Aesthetics: Caught Between Identity Regulation and Culture Jamming –

www.orgsci.journal.informs.org/cgi/reprint/orsc.1100.0583v1

המאמר בוחן את התפקיד של אסתטיקה ארגונית בתהליכי ויסות זהות ושיבוש תרבות בקרב עובדי משרד החוץ שעברו למשכן חדש בשנת 2002. מטרת המאמר הייתה להראות, מחד, שתהליך ויסות הזהות הארגונית החדשה מתארגן סביב תהליך העיצוב האסתטי של המבנה, אולם מאידך, הפעילות הפרשנית של משתמשי הבניין, אשר מעורבת בתהליך ייצור הזהות ושינויה, מייצרת הזדמנות לזהויות אלטרנטיביות לזהות המכוונת והרצויה לארגון. התוצאה הבלתי מכוונת והבלתי צפויה שצמחה מתהליכי פרשנות מרובה זו, היא התנגדות ושיבוש תרבות.

בהתבסס על הצגתו של מודל מקיף להבנת יחסי הגומלין שבין זהויות ארגוניות לבין זהויות לאומיות, מתמקד המאמר באופנים שבהם נעשה שימוש בזהות האסתטית החדשה הן לצרכים ייצוגיים כלפי חוץ (למדינות העולם ולאורחים), והן לצורכי שליטה ארגונית כלפי פנים (כלפי העובדים שאמורים לגלם בגופם את הזהות הלאומית הראויה).

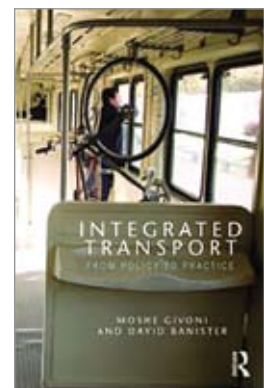
Feitelson, E., Gamlieli, J., (2010)

Impediments to integrative transport policies: Lessons from the new town of Modiin,

Givoni, M., and Banister, D. (2010), *Integrated Transport: From Policy to Practice*, Routledge, NY.

המחקר משתמש במקרה של העיר מודיעין, אשר תוכננה מראשיתה על ידי מתכנן מרכזי אחד, לאחר שהנחיות בתיאום ובשילוב של אמצעים ומדיניות תחבורה ידועה ומוכרת. למרות זאת, סבלה העיר מבעיות קשות בשירות התחבורה הציבורית.

המחקר מציג תובנות לשילוב של מערכות תחבורה, אשר ייתכן שהן רלוונטיות גם לתחומים אחרים של מדיניות ציבורית. בין מסקנות המחקר: יש לבחון ולתכנן את מערכת התחבורה מנקודת המבט של המשתמש העתידי. יש צורך בגורם משלב – סוכן אינטגרציה – אשר יפעל להשגתה. כמו כן, אינטגרציה אינה מתרחשת מאליה ואינה נבנית לאורך זמן, אלא צריכה להיות מתוכננת ומבוצעת מראש, כמטרה בפני עצמה.

Gal, John, and Jennifer Oser, (2011)

A Categorical Immigration Policy: Welfare, Integration and the Production of Inequality

Migration and Welfare in the 'New' Europe: Social Protection and the Challenges of Integration, edited by E. Carmel, A. Cerami and T. Papadopoulos. Bristol: Policy Press.

מדיניות הגירה קטגוריאלי: רווחה, השתלבות, ויצירתו של אי שוויון

פרק זה בוחן את המאפיינים הייחודיים למדיניות ההגירה שאומצה בישראל, כתרומה להבנתנו את הקשר שבין הגירה לבין מדיניות חברתית במדינות הרווחה האירופיות. אנו מאמצים נקודת מבט מוסדית כדי להציג מחקר מפורט המסביר את צמיחתה ואת התמדתה של מערכת הרווחה הקטגוריאלי למהגרים בישראל. לאחר מכן אנו מנתחים את ההשלכות של מערכת קטגוריאלי זו על מהגרים כמו גם על סקטורים אחרים בחברה הישראלית. לסיכום אנו דנים ברלוונטיות של המקרה הישראלי למדינות הרווחה האירופיות.

Emil Israel & Galit Cohen-Blankshtain, (2010)

Testing the decentralization effects of rail systems: Empirical findings from Israel

Transportation Research Part A, 44, 523 – 536

השקעות במערכות תחבורה ציבורית, בעיקר רכבתיות, נשענות על גישה של תכנון מקיים המציג פיתוח רכבתי כפתרון להשלכות שליליות של תהליכי הפרבור והביזור העירוניים. עם זאת, מערכת תחבורה מסילתית משפרת את נגישות שולי המטרופולין, ולפיכך מעודדת גם היא תהליכי פרבור. השאלה המרכזית היא באיזו מידה הפרבור שנגרם בעקבות הרכבת הוא בעל אופי מרוכז (בנייה רוויה) או מבוזר.

מחקר זה בוחן את השפעות השיפור בשירות הרכבתי באזור בקעת הנדיב, בשוליים המרוחקים של מטרופולין תל-אביב, על החלטות מיקום באזור זה, המאופייין ברובו בבנייה לא רוויה. הממצאים מצביעים על כך כי שיפור שירות הרכבת באזור היווה שיקול משמעותי בהחלטות מעבר של משקי בית שקודם לכן התגוררו בלב מטרופולין תל-אביב, אל שולי המטרופולין, וזאת כיוון שהשירות אפשר להם להמשיך ולהחזיק במקום עבודתם בלב המטרופולין בעודם מרחיקים את מגוריהם לבקעת הנדיב. ממצאים אלו מחזקים את הטענה כי הרכבת תורמת לביזור מטרופוליני ולחיצוק ישובים הבנויים בבנייה לא רוויה, בעיקר בשל הימצאות תחנות "חנה וסע" ביישובים אלו.

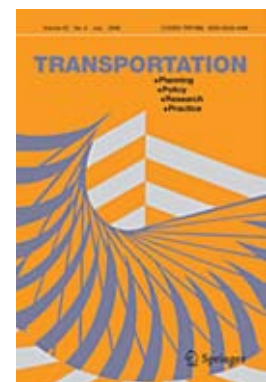
Galit Cohen-Blankshtain & Eran Feitelson

Light rail routing: do goals matter?

Transportation, 38(2)

מחקרים על ההחלטות לבנות רכבות עירוניות קלות מצאו כי במקרים רבים ההחלטות הן פוליטיות ולא רציונליות. במאמר זה נבחנות החלטות טכניות יותר הקשורות בתוואי הרכבת, אשר לכאורה נובעות מתהליך רציונלי ומבוקר יותר. אנו בוחנים באיזו מידה קביעת התוואי של הרכבת מתאימה ליעדי המערכת ולאתגרים הספציפיים שעמם מתמודדת העיר. המחקר מלמד כי ישנן שתי הצדקות מרכזיות לבניית רכבת קלה: מתן שירות לעורקים גדושים עם ביקושים גבוהים ועידוד פיתוח עירוני ויצירת ביקושים לאזורים בעלי פוטנציאל פיתוח שטרם מוצה, או אזורים שהתנוונו.

בסקר אשר כלל 16 ערים מצפון-אמריקה ומצפון-אירופה שבהן נבנתה מערכת רכבת קלה בעשורים האחרונים או שחודשה מערכת זו, נמצא כי מטרות המערכת הן בזיקה חלשה לאתגרים העירוניים הקיימים. בעוד התוויית רוב המערכות מכוונת למסדרונות בעלי ביקוש קיים גבוה, שיקול מרכזי נוסף הוא תוואי בעל עלות מינימלית. לפיכך יש שימוש רב במסלולים קיימים או בזכויות דרך קיימות, אשר משקפות צרכים היסטוריים של העיר ולא דווקא צרכים עתידיים. בהשלכות של שיקולים אלו דן המאמר.

Salomon, Ilan, and Rachel Singer, (2010)

Why Did the Chicken Cross the Road, and What's Funny about It? The Role of Transportation Cartoons in Social Experiences.

Transport Policy 18.1, 1-12.

מדוע חצתה התרנגולת את הכביש? מאות בדיחות אמריקניות מתבססות על מתן מענה לשאלה זו. רבים אחרים אינם סבורים שיש ב"בדיחה" זו משום בדיחה. במאמר זה שאלנו מהי בדיחה וכיצד ניתן לבחון את מהותה ואת מהות ההומור שעליה היא מבוססת. שמחנו לגלות שאין אנו הראשונים או היחידים המבקשים לדון בשאלות אלה. אריסטו, אפלטון וזיגמונד פרויד, בין היתר, הקדימו אותנו. מטרה שנייה של מאמר זה היא לבחון את הקשרים המורכבים בין התגובות היומיומיות שלנו לבין הקשרים תחבורתיים, כפי שאלה באים לידי ביטוי בקריקטורות.

המחקר דגם כ-50 קריקטורות מתוך אוספים מודפסים שכוללים כ-500 איורים, ואשר מתארים קשרים בין מצבים תחבורתיים לבין מצבים אנושיים בחיי היום-יום. קריטריון הדגימה התבסס על המידה שבה צפייה בקריקטורה העלתה חיוך על שפתי הקוראים. קריקטורה הוגדרה כמקור "מקצועי" להתבדחות באמצעות הקריקטוריסט, "המבקר החברתי", הנוקט עמדה ומציע פתרונות בסוגיות חברתיות.

אלמוג יוני, (2010)

שבויים באי ודאות: הנכונות לקיים עסקאות שבויים בתנאי אי ודאות הסדרה הכתומה

הנכונות לשחרר מחבלים מבתי הכלא בישראל בתמורה לפדיון שבויים ישראלים מהווה שאלה מרכזית בתחום המדיניות הציבורית בישראל. סוגיית עסקאות פדיון השבויים מציפה רגשות קשים וכואבים המקשים על העיסוק בנושא, אך היא מרתקת ומורכבת מאין כמוה. במחקר הנוכחי נעשה שימוש בתיאוריות מתחום הפסיכולוגיה וקבלת ההחלטות לשם בחינה של הנכונות לבצע עסקה לפדיון חייל שבוי בתנאי ודאות ואי ודאות. במחקר נמצא כי בעוד שרוב הנשאלים תמכו בעסקה כאשר העלות של סירוב לה הייתה ודאית, כמעט שני שלישים מהנשאלים התנגדו לה כאשר עלות זו הייתה לא ודאית.

דרור יחזקאל, (2011)

מנהיג תהיה לנו! מורה נבוכים למנהיג מכונן יהודי-ציוני ידיעות-ספרים

מדינת ישראל רשמה ב-62 שנות קיומה הישגים הרואיים, אך קיימת סכנה ממשית לשקיעתה אם לא תקום בה מנהיגות מזן חדש. מנהיג תהיה לנו! נועד לשמש כספר עיון, לימוד והכשרה למנהיגי ישראל וכספר הוראה אוניברסיטאי, וכן לסייע לאזרחים להחליט במי הם רוצים כמנהיגים.

הדיון במנהיגות תוך שימת הדגש על "פנימיותו" של מנהיג-מכונן, כלומר מנהיג שייעודו להניח יסודות לעתיד של שגשוג, הוא יחיד במינו בספרות הישראלית והעולמית. מאפיין מיוחד נוסף הוא שילוב בין דיון עיוני חדשני רב-תחומי, כגון על מהותן של החלטות כהתערבות בתהליכים היסטוריים, לבין המלצות מעשיות, תוך הסתמכות על ניסיונו של המחבר ב"מסדרונות העוצמה".

בין השאר עוסק הספר במצפן ערכי יהודי-ציוני, בדרכי עיצוב מדינאות, ב"אמת על מדינת היהודים", באיכויות הדרושות ממנהיג מכונן יהודי-ציוני במאה ה-21 ובמתח שבין מנהיגות לבין מוסר ואתיקה.

ברכות

לשיאלה קנדל על קבלת תואר
דוקטור לפילוסופיה

פורומים בית-ספריים

מתקיימים בימי שלישי בין 18:30 ל-20:00 בחדר 1741

3.5 – אירוע השקה לכתב-העת

24.5 – טקס לדובסקי

סמינרים בית-ספריים

מתקיימים בימי שלישי
בין 10:30 ל-12:00 בחדר 1747

12.4 – גלית כהן-בלנקשטיין

3.5 – ענת גופן, אי ציות למדיניות –
עבריינות או אולי מנהיגות?

17.5 – ענת גופן ואליקים כסלו,
מוביליות בין-דורית בהשכלה

מינויים

של קהילת בית הספר
במגזר הציבורי

ברכות לעטאף אבו עג'אג', בוגר תוכנית
המנהלים, על מינויו למנהל הקמה תאגיד המים
האזורי למגזר הבדואי בנגב, נווה מדבר בע"מ
ברכות לגבי אפל, בוגרת תוכנית המצטיינים,
על מינויה למנכ"לית עמותת טופז

ברכות להרצל בהרב, בוגר תוכנית המצטיינים,
על מינויו לחשב של הרשות להסדרת התיישבות
הבדואים בנגב

ברכות לשמולי ביגו, בוגר תוכנית המצטיינים,
על מינויו למנהל תיכון כפר הנוער ימין אורד

ברכות לליעד ברזילי, בוגרת תוכנית עתידים
ותוכנית המצטיינים, על מינויה ליועצת מנכ"ל
משרד האוצר

ברכות לסשה וייל, בוגרת תוכנית עתידים,
על מינויה לעוזרת מנכ"ל משרד התרבות והספורט

ברכות לברוך וכמן, בוגר תוכנית עתידים,
על מינויו לראש תא זהות ישראלית, חיל חינוך

ברכות לעדי יפת בארי, בוגרת תוכנית עתידים,
על מינויה למטה לקידום השקעות, התוכנית
הלאומית למים, משרד התמ"ת

ברכות לאייל כץ, בוגר תוכנית עתידים וסטודנט
בתוכנית המצטיינים, על מינויו לעוזר מנכ"ל
משרד המדע

ברכות לעמית לוי, בוגר תוכנית עתידים,
על מינויו לעובד סוציאלי במינהל קהילה עיריית
ירושלים

ברכות לטלי מוסקל, בוגרת תוכנית המנהלים,
על מינויה לעוזרת פרלמנטרית

ברכות לכנרת מנגן-אלמליח, בוגרת תוכנית
המצטיינים, ולאביגיל עמית, סטודנטית בתוכנית
המצטיינים, על מינוין לרכזות בכירות למחקר
ותכנון מדיניות במשרד לביטחון פנים

ברכות

לאילנה שפיזמן

על מינויה לעורכת
כתב העת מדיניות
ציבורית-לחידושי
מדיניות בישראל

פרסים

ברכות לתלמידי תוכנית המצטיינים דפנה גרוסמן, נדב לחמן לזר, ואהוד עוזיאל
על זכייתם בפרס הצטיינות

ברכות לאיציק שמולי, סטודנט בתוכנית המצטיינים, על זכייתו בפרס בן חמו
לתרומה חברתית קהילתית יוצאת דופן, ולאמית אביגור, דוקטורנט במחלקה
למדע המדינה, על זכייתו בפרס בן חמו למחקר

ברכות ליהונתן אלמוג, בוגר תוכנית המצטיינים, על זכייתו במלגת עידוד מטעם
קרן ענבר על עבודת התזה שלו.

בית הספר ע"ש פדרמן
למדיניות ציבורית וממשל

The Federmann School of
Public Policy and Government

אתר בית הספר:

Public-policy.huji.ac.il

האוניברסיטה העברית בירושלים

בית הספר מציע לכם מגוון תכניות

שואפים

להשפיע על דמותה של החברה הישראלית?

לעצב מדיניות ציבורית?

להנהיג תהליכים שיקבעו את אופייה של מדינת ישראל?

המרכז להכשרת בכירים

במרכז שתי תכניות דגל לתואר מוסמך במדיניות ציבורית:

תוכנית המנהלים

מיועדת למנהלים

בכירים ובעתודה לבכירות,
בשרות הציבורי הרחב,
שלטון מקומי ובחברה
האזרחית המבקשים להעמיק
את יכולת ההשפעה והובלת
מדיניות. מלגות עד 20,000
ש"ח למתאימים.

תוכנית בש"מ

בכירים בשרות המדינה

בשיתוף ובמימון המדינה –
מיועדת לפתח אליטה של
סגל בכיר על-משרדי בשרות
המדינה בישראל. מחזור
ראשון יתחיל במאי 2011 –
ההרשמה בעיצומה.

לפרטים נוספים: 02-5881934, 02-5882248

exmpp@savion.huji.ac.il

תוכנית המצטיינים ללימודי מוסמך במדיניות ציבורית

פטור משכר לימוד בשנה א'
למתקבלים

פרטים נוספים בטלפון

02-5881533 או

02-5880048

public_policy@savion.huji.ac.il

תוכנית לימודי פיתוח קהילות

תוכנית ללימודי מוסמך להכשרת אנשי מקצוע לעבודה עם קהילות מקומיות
ברחבי תבל, הסובלות ממצוקות שמקורן בתת-פיתוח

התוכנית כוללת התמחות בת סמסטר אחד בפרויקט שמנוהל על ידי ארגון
פיתוח בינלאומי בישראל או בחו"ל

פרטים נוספים בטלפון: 02-5881533 | adib@savion.huji.ac.il